inquilino migrare colono recedere. Similiter locatione cum rebus illatis. euictis quemquam differentiam tenens soluta pensione dampnoque restituto obligantur enim et tacite iniuria in fundum cum distinctione tamen. ut sit dominum differentis. ut si alterius eius uoluntate. et ut sint illata pro precio ibi mansura. i. quamdiu fuerit ibi conductor et etiam si locator sciuit inuecta. in urbanis et si non sciuit. v. C. e. Certi. Item et at si quid abstulit locator conductori de condicione illa restituere debet. pena siquid ut contingit locator. ut non peccat ut refundat. in sterilitas probatur repensata cum ubertate fructuum. ut forte et precedentium annorum. Amplius si res locata legata sit. s. quosdam conductori tenetur heres uel pensionem accepto ferat. aliquin ut excepto dolo compescat. Item si prohibeatur colonus uti uel ab eo qui locauit. uel ab alio quem locator a debitore. si prohibetur non potest mercedem solam. ut non debebit petere. ut exactam debebit refundere. habet autem distinctio locum in eo qui locauit domum et taxatam. b. s. ff. in. s. v. ff. e. Si fundo. l. et hec. Item si propter uicinus edificantem obscurenter lumina domus conducte. s. predictam distinctionem. ut ad interesse tenebitur locator. ut non. Adhuc si conductor aliquid necessarium. ut utile fecerit et tollere et reputare potest. v. ff. e. Dominus. l. Colonus. Consulitur quod possit imputari conductori. Puta si quis diuersa fructuario et inquilinum. et conductor autem conquiritur edificium. et usufructuarium. quinquennium extinctus est. non carebit remedio conductor quia debuit prospicere posse euenire. v. ff. e. Item uid. Hec talis fructuarius locauit tamquam fructuarius. Nam sicut dominus quandoque tenebitur. Illud constat quia actiones iste sunt. b. f. personales perpetue et ciuiles. De emphyteotico iure.

Iam de contractibus quia iure gentium introducti sunt. Nunc audiamus de contractibus ciuilibus quos romana prudentia repperit. et sic de contractu emphyteotico inchoando de stipulatione tractabitur cum sit de dono inuicta peccata ag. et de tertio contractu quem similiter roma per mulgatum quintus perficitur. Ut alibi diximus. s. de empt. locat. et quia contractus emphyteoticus ab aliis putabatur emptio ab aliis dicebatur locatio. quia utriusque contractus habet insignia. audiamus de emphyteotico contractu quem zeno formauit et statuit. et medium contractum forte inter locationem et uenditionem non includi priusquam ad alterum uero si suis precatibus insignitum. Videamus itaque quid sit emphyteosis qualiter contrahatur contractus iste. in quibus conueniat et differat. a contractibus locationis. in quibus rebus contrahitur et que actiones competant. quibus. in quos. in quid et quales sint. et quamuis de pretio sit breuiter et de alienatione. Emphyteosis grece latine dicitur melioratio. a uerbo emphyteuo enim est quasi similibus. s. eo unctum est. ut et empheteusis fructuosissima ualeat. Emphyteoticus. Perficitur contractus iste consensu scriptura tamen necessario adhibenda. Conuenit autem cum emptione quia res emphyteoticarie quasi estimatur. et quia emphyteote datur actio in rem utilis. Differt quia constituitur pensio. ut pro pena. et quia matris si quid datur in emphyteosim dominus remanet et possessor. Conuenit autem in locatione in pensione. et quia periculum. ut totalis interitus pertinet ad dominum soli. Differt quia emphyteosis non datur. nisi in rebus soli. et non in usu per tuitionem. Due actiones oriuntur persecutorie. s. genus constitutionis. ex stipulatu ut certe statuto. uel talis uero in rem possessionem corporalem. si contingat per apud alium inueniri. competet persecutoria. de constituente. et eius heredem. etiam constitutio facta est rei heredi fiat et dicatur. ex stipulatu ut certe statuto. sicut quidam dicunt dum taxat. condicio ex lege zenoniana. ut utilitas actio possessorem. quem cumque et contra dominum in quid detur satis puto. ut res tenuntur. et tradita fides sit. possidenti libere uendicatur persecutoria. Actio uero est propria. autem ut iure arbitraria. De pretio si quid legitime conuenerit id si ualebit. et non incastus totus rei interitus ad dominum pertinebit. Omne aliud periculum quale quale et quantum cumque spectabit ad emphyteotam. De recitatione tamen. uel non conuenit rei a potestate. et in publicum et priuatam auctoritate si persione. priuata emphyteosi. et. triennium pecunia tota. et. biennium ecclesie emphyteota non prestiterit pensionem et apochas tributorum solutorum domino non reddiderit. ut et male usatus fuerit. eponemata re nec repetere poterit. nec abinde si placuerit emphyteote emphyteosim suam alienare dominum debebit certiorare. ut similiter tantam quantitatem dare. quam ab alio accipere potest potius habeat. Si uero non uelit offerre dominus et si tamen quantitatem extraneus licebit emphyteote et cuique uoluerit plus offerenti dare ius suum per duos menses hoc in casu prouentendo nouo emphyteota in possessione domino suo quinquagesimum potest hic statute aut debitor in possessione et dominus dare nouo emphyteote possessionem non per procuratorem accore sibi uel suis uel per se ipsum uel per litteras suas. uel per positionem apud iudicem. Quid igitur si per donationem uel cessione emphyteote in nouum. dominus uelit nullo modo uelit nouum emphyteotam admittere. tunc poterit uetus emphyteota per possessionem et quia non habet per alios duos menses nouo emphyteote committere. et in hoc casu dominus propter suam perfidiam. nullam habebit quinquagesimam. v. C. e. l. ii. Illud de facto dubitari quia donare per emphyteota sine uito puto et non explorato domino. v. instit. de locat. et C. de fundis patrimo. l. i. Explicit liber iiii. Incipit v. de sponsalibus et arris sponsaliciis. — eponemata

Exposuimus libro superiori de societate que contrahitur propter peccatum querenda. Nunc audiamus de societate iugali. que celebratur propter prolem procreandum. Ut alibi diximus. s. de contractibus rerum. Nunc dissimus de contractibus personarum quibus persone persone coniungitur. mas femine sociatur. et quia hic fit per nuptias. de nuptiis et quia precedunt nuptias sponsalia uel id sponsalia dicamus de sponsalibus

q' manu uel iure phibe(tur) pt(er) tenebi(tur) locator

hoc que proxeneticam in instituũ pstiti in ma
gius continetur; nõ ẽ inutile. uerecor op
ula spernendi est. v ff. e. l. ij.

7 quia sponsaliũ grã. ut sponsaliorũ arre dant'
sponsalitie. ꝺ' arris sponsaliciis audiam'. 7 q̃ h
aũ expediuntur. ꝑ proxeneticas ꝑsonas. 7 ꝺꝑ
xeneticis dicam'. ꝑxenete dicant' dicantur
sũ, ꝑxenetice dicte que explorant condiciones
matrimoniorũ 7 diligent' inquirunt ꝑsonas eo
rum qui nube uolunt. 7 facultates. ꝺ' his lo
quitur constitutio grẽs. ut ꝺ ꝑxeneticis conu
uentatur. ꝑxenetica dnr̃. que ꝑxeneticis ꝺ
antur. 7 uir' hiato petuntur. v ff. ꝺ ꝑxe.
l. i. Intrauenit aut' ꝑrecceta ⁊ in multis a
lius. ut in faciendis noib; copulandis amici
cis 7 assessurus. nec hic quasi mandator tenebi
tur enĩ mandat' ꝭ monstrat 7 laudat. 7 non
tenet' n̄ dolo fecit. v ff. e. l. ii. Videam' etiã
qd sint sponsalia unde dicant'. qualit' 7 tribuitur
in qua etate. 7 qualit' retineant'. qualit' dissoluant'
ꝺ' cum pena. ꝺ' sine pena. Sponsalia st̃ mẽ
o 7 repromissio futurarũ nuptiarũ. dicta sunt
a spondendo. mos enĩ erat ueterib; stiplari sibi
futuras uxores. 7 ũ sponsi 7 sponse appellatio
nata ẽ. Contrahuntur eorum consensu solo
qui contrahi. sũt. si fuerit pares familiã. Si fu
erint filii famil. 7 patres consentire deb;. 7 fili
i masculi tñ filii n̄ coguntur consentire. ꝭ n̄ euident'
dissentire consensisse uident'. filia familiã n̄ cogit'
pat' consentire. n̄ pat' eligat ei turpẽ 7 ignomini
osũ sponsũ. v ff. e. l. Post septimũ 7 in ea di
xim' ãp̃ incipiat etate sponsalia contrahi possunt. Re
tinentur sponsalia consensu. Dissoluunt' mor
te 7 aute tunc restituuntur. 7 si interuenit osc
ulum n̄ mortuus eam, pbuit' q̃ spectare
nuptie nõ compleuit'. v. c. e. l. ii. distinctione
eum osculũ nõ n̄ idoneam is locum habet. De
soluitur tñ misso repudio 7 repudii libello. v ff.
talib; condicione m' nõ utar. 7 certe si clausula re
pudii uilla sub libellus impune mittat'. n̄ isq
que ne repudiat ante sponsalia eam illam
cognouat. 7 tunc etiam arre date. si q̃ fuerint
ante sistetent iniuste p dante admittuntur
si steterint puipiente. ut mu
lierem duplabuntur. 7 si mulier fuit minor
tunc tñ in simplũ restitr. v. c. e. l. ult.
Donaui restituuntur. in quadr' plũ potesta
te leg'. hic olim. id ẽ. spat' sane conuitio
7 ꝺ pena quadrupli fieri. pot' v. c. e. l. ult.
Querisob si pactum sponsaliũ. ut sponsalio
rum nomĩe inde fit contract'. minime ⁊ si sti
platio inde sc̃a fuerit. Nam si matrimoniũ
n̄ sequeretur. ad p̃ntẽ ageretur. 7 usq̃
legitur. amplius ⁊ si pena adiecta fuit. a
iugalib; agitur. quia matrimonia uinctõ pe
ne non deb; astringi. ꝭ deb; ee libera in eligẽn
do retinendo distrahendo. 7 ideo statutũ est
ut arre dentur. ut pignora 7 admittantur
si at' dicturũ ẽ. n̄ matrimonia subsequit'. nã
nec arbitri sntia seruat'. n̄ pene pignoris ue
nomine. nec uidetur absurdũ q̃ stiplatõ
sponsaliũ non pariat' actionis auxiliũ. nã nec
stiplatõ honerande libertatis cã committit'
ut h' effectũ. ꝭ nec stiplo pene. si matrimonium

tatur. ut ẽ. ꝺ dictum ẽ. ꝺ in manumittendo lib.
v. c. Frequentẽ pot' sit ne idem consti
tit. ut alius sponsaliorũ. nuptiarũ. profecto
idem ut puto. nec enĩ adiicit. n̄ q̃ mulier
ut ducat' auro. q̃ ẽ econtrario ut due. Sunt
tamẽ quidã qui sanguine distinguunt 7 dicunt
omino sponsaliũ consensu ẽ ꝺ futuro. nuptia
rum ꝺ p̃senti. Si rector prouincie t adeũ p
tinentes sponsalia dederit.
ex positum' insupioib; ...
ꝺe sponsalib; 7 ꝺ sponsaliciis arris inquẽ. ꝺ
uno audiam' in quadam spẽi. i. si rector pui
ae. ut ad eum ptinentes hic eos porro intellig
non quoscumq; sibi subiectos. ꝭ filios. alios
ue comesticos. hii inquã omis. cum eaque de
prouincia ẽ oriunda. ut at ibi domiciliũ
hat. nuptias contrahẽ non possunt. licet s
ponsalia ualeant celebrare. v ff. ꝺ nupt.
l. Si quis. hoc ẽ licet prohibeatur matrimonia i
nitiare. non tamẽ possunt consumare. Nam
at mulier marito mortuo ꝺ. annũ nõ nub.
hic eam sponsam fuisse non nocet. v ff. ꝺ
iussi. l. Sol. Quid ꝭ si sp dicte ꝑsone. i. rector
prouincie. ut ad eum ptinentes arras dederit.
ꝑfecto distinguitur mulieres sibi subiecte. 7
eorum parentes uoluntatem spontaneam
adhibuit cũ ꝺcitemus. cum modo mutaue
rint uoluntatem. ꝑ depositum officium. Na
si primum uoluerunt. 7 nunc deposito p̃sidi
ci nolunt arras acceptas debent restitu
ere. ꝭ tantummodo in simplũ. q̃ p mulierẽ
remanet uicia. Porro si ab initio dicere uo
luerunt. ꝑ q̃ depositionem officii nolunt
pignora sibi data retinere. 7 arras ꝑ sua
lucri facere poterunt. Sane si mulieres ea
rumq; parentes uoluntatem nõ mutauit. i.
in eodem casu. ꝑseuerauit. 7 nihil. q̃ fuerat
sit utile q̃ fuerat irritum efficitur ratũ. l.
n̄ uo qui inparata sua uiuunt. ex eis uxorẽ
ducere nõ ꝑhibetur. v ff. ꝺ. nupt. l. Sol.

A uduum' ꝺ quibusdam p̃ donat. ant
nuptiis ...
ꝑpriorius nuptiarũ in
supioib;. 7 quia tum donationes sponsalitie
quam ille que uocantur ant' nupt. siue ꝑp
nupt. plerumq; puenerit nuptias. ant' quã
contractarũ nuptiarũ puemam'. Videamus
itaq; que sit donatio sponsalitia. 7 q̃n fiat 7 q̃t
modis sponsalicia dicant'. 7 qualit' reuocetur
eadem 7 de dotat. ꝑp nupt. explicem'. Et qd
donatio sponsalicia appellatur. quam sponsus
confert in sponsã. ut cf. hoc sit pruro. q̃ p
pe genus mulierũ auarissimũ. 7 tenacis
simum promptius ẽ ad accipiendũ quã ad
dandum. Fit aut' donatio ista. ant' quam
nuptiarum festiuitas celebretur. Inde ẽ
q̃ si sponsus sponse donauit. die nuptiarum
sic distinguendum ẽ. ut si penes se donauit
donatio nulla sit. Si in domo sponse ualet
v. c. ꝺ spõ. do. l. Cum in. Idem fortasis ẽ
ut. si in una cum duc illam donauit illi. In
uenit aut' donatio ista. ꝺ sc̃a 7 sponsalicia
ꝺ' priorꝭ simplex. ut nec nupt. consecuta

Marginal notes:

sine accipi. l. ea.

sponsalia dederit. i. sponsalitias arras. Sunt qui istud exponũt. c. si nupt. contr. pe. l. ij. adeũ aut' ptinentes.

sponte

ut ꝺ nupt. l. Si qs. uerũ rigor ulis suadet in duplum.

aute

ꝑ testib; uel testib;

ij

ij

nisi minor fuit sine igdr

nichil

ꝺ his omnib; audiam'

restituatur, ut C. e. Si unquam. Et fit matri-
monii tantum intuitu. ¶ Donatio quoque
pp. nupt. equiuoce. 7 eo nomine sponsalis. spo-
salicia nuncupatur. ut aut. eo. de arris. sim. e
que sponsus sponse, vel sponsa sponso donat. tribus
temporibus. Exceptis tribus primo donatio sponsa-
licia. non enim inter eos peritura. ut ingratitu-
dinem. ut si acceptor dictum non adimple-
uerit legem. puta quod sponsus eique modo est sua
sponsa antequam fieri 7 sponsa dotare, promi-
sit. Est autem donatio sponsalicia que matrimonii
contemplatione celebratur. itaque repetitur si non
sit p accipientis uitium
matrimonium non sit adimpletum. Ergo si p dic-
tam siue partem suam, statim repetitio cessabit.
ut C. e. l. Cum uero tu. Cum donat sponte
nupt. alterutrum mori contingerit: disting-
uo osculum interuenerit. nec ne. si non interuenerit
donata restituantur. si interuenerit. distinguitur
quis est donator. s. an sponsus sponse, vel sponsa
sponso. Si sponsus sponse donauit osculoque
percepto interueniente morte, ipse sponsus
heredesue eius rei donate dimidiam tantum par-
tem reuocabit. Si uero sponsa sponso donaue-
rit osculum dedit totum reuocabit. ut C. e.
l. Si a sponso. Hec autem ratio quia uir dicitur
osculum accipere. non dare. mulier dare non
accipere. Sed 7 eo quia mulieris condicio. ubi
prebetur osculum. cum inuitatur rubore fit
durior. Vir autem accipiendo osculum nichil
creditur amittere. eius quoque conditio red-
ditur melior condictio. postea que appara
remeat alacrior. ¶ Dotem pp. nupt. ea dicitur
que a sponso. ut marito eiusue parte
sponse. ut uxori constituitur. Hec 7 antefferna
nuncupatur. quippe est donatio ferna. i. dos
antiferna. i. ante dotem. dicitur s. pp nupt. pro-
ferna uista dotem. fit autem donatio ista pp nupt.
ut iam dictum est 7 ante nupt. 7 post augetur
7 similiter ante 7 post. Sed 7 insinuatur. non tamen
ante 7 post. Insinuatio tamen nullatenus desi-
deratur. si ab alio tendatur in uiri persona
celebratur. hec quantum ad mulierem. Quicumque autem
qui eam dedit insinuato omnis illi est effec-
tum. Si pacta dotalium instrumentorum siue parem
concedant. Augmentum autem tradicione oportet
ut si alteri pars augeatur. 7 altera ex necessitate
augeatur. Ita notandum quia si mulier in-
mobilis sibi dicit res mobiles dederit in aug-
mentum in alia parte nullum habebit priui-
legium. secus circa constitutionem primam. Cepit
pe. q. post mm. augmentum fit in scripture
credit 7 similiter circa creditores suspicione adduc-
it. ut aut. in coll. ij. constit. vi. de qua-
litate dotis. sed tamen ¶ In summa illud scien-
dum est quod 7 dotes 7 donationes pp nupt. equi-
passibus modis 7 pariter ambulare debent. i. in
constitutione. quippe dos data. ut pp data
debita dari pp. nupt. meretur. si autem mulier pe-
tit. Quid enim si mulier dotem dare noluit. 7
uir accipere recusauit. mulier in quantam dante

similis est. 7 donationis exactio non est deuanda
ut in aut. in coll. vii. constit. v. ut omnino
sint illud. Sed 7 in actione debuit esse pares
esse in expectatione quaque. adeo ut si pactum de lu-
cranda dote fuit factum ad mulierem uel
ecc. utrobique tamen factum interpretetur. Sed 7 si pa-
cta fuerunt dispar. maior pactum deducetur
ad minus. ¶ Huius autem promisse donationis
nomine non tantum personalis actio. sed 7 ex in rem
mulieri decernitur. 7 post vel pendente nupt. dissolu-
tas.

De nuptiis. Rx.

Nobis dicendum est. uideamus itaque quid sint
nupt. 7 unde dicantur. qualiter celebrantur. 7 in
qua etate. 7 que nuptie sint permisse 7
que prohibite. ¶ Nuptie sunt uiri 7
maris 7 femine coniunctio. indiuiduam uite
consuetudinem continens. Certe nuptie sunt
coniunctio animorum. s. non ex necessitate 7 cor-
porum. Nec enim defloratio uirginitatis facit
matrimonium. sed coniugalis pactio. sed nec coitus matrimonium
facit. sed consensus solus. quod qualiter intelligi
debeat 7 c. ubi in exponemus. Sed 7 uir 7 mu-
lier non ideo minus coniuges erunt. quod numquam cor-
pore conuenerunt. Nam 7 uirum forte in scho-
lis agentem bononie. 7 a cena non nuptiali
ad hospitium redeuntem usque ternum de uoluit
uxore deducta domum patris. tibi at. in domo
alius fuit ab illa muliere lugendum uirum
interpretes responderunt. hunc eo casu mulier
forte uirgo 7 dotem habet 7 de dote actionem. ut
ff. e. l. Denique. ¶ Sed est indiuiduam uite con-
suetudinem continens. indiuiduam equidem
quod ad propositum 7 animum uoti munium. licet enim
sepe diuortio. ut naturali uicitu dirimatur
eo tamen proposito conueniunt. ut si perpetuo uiue-
rent perpetuo simul essent. Nam 7 imperator ppe-
tuus aug. appellatur. non quod perpetuo uiuat
vel augeatur. sed quia si perpetuo uiueret. perpetuo deberet
regnare. imperiumque romanum augere. Et quia
quicquid de nuptiis dictum est. de facto contin-
gere potest inter fratrem 7 sororem. ideo huic dif-
finitioni addendum est. coniunctio. s. legi-
tima. i. cum uoto coeundi probabili sua legi-
timo. quippe hec duo concurrere neces-
se est. Licet forte pro uouentes castitatem numquam
coeant. i. 7 coeundi uotum 7 ipsum fit legi-
timum. aliqui nullum erit matrimonium. Vel aliter nupt.
sunt matrimonium. sunt coniunctio maris 7 femine
7 consorcium omnis uite diuini humanique iu-
ris communicatio. concertio. Inde connubium at-
que coniugium. Hec enim .iiij. uocabula pro eo
consignantia. nupt. matrim. coniugium. connu-
bium. ¶ Accepere autem nupt. nomen ab
alta dumtaxat sui parte. i. a nubendo. Illa
nube mulierum est non uirorum. Inde est quod
mulier dicitur nupta. et uir nuptus. ut ...
... ait. Nupte dicte sunt ab obnu-
bendo. i. auelando. et quia mulieres ue-
lare moris erat. ut quia auriculas uelant. cum
mediis a sacerdotibus ambo benedicantur
Contrahuntur autem nuptie interueniente

s. consilio eorum qui cohibiti sunt. et si filii fa-
fuerint. uerum si inuiti uxores duxerint et
tamen adhibiti uoluntate. ut cohiberi ma-
luisse uidebuntur. ut ff. e. l. Si patre. Con-
sensum quoque eorum. in quorum potestate sunt
oportet intercedere. saltem ut post contractum matrimonium.
Quid est si parentes puta in furore agitentur. con-
sensum sine consensu adhibito non possunt
certe tunc filii facere. certum parentum consen-
sum nuptias celebrent. ¶ Sed hoc falsum pu-
tum. parentes filios suos uxores ducere non per-
mittant. per presides compellendi sunt. ut ff. e.
qui liberos. Sed contra parentis consensum. si fi-
lia nupserit. post xxv. annos stabit matrimonium. ut
aut. de appellat. c. Si uero pater. ¶ Contrahuntur autem
nuptie sic dictum est. consensu interueniente tra-
ductione uxoris. scilicet in uiri domum. et hoc exordi-
ne uetantur quidam. et a contrario ordine uir abiugere du-
catur. ut ff. e. l. Soluto. matrimonio. l. Ignorantis. Et
uid etiam ergo quod dicitur. nuptias sibi consensu solo
certe illud solo non dicitur ad remotionem ductionis
quam leges ex necessitate exigit ad confirma-
tionem matrimonii. sed ponitur ad remotionem dotis
dationis per nuptiarum pompe atque scripture. que omnia sunt
nuptiarum accidentia namque cum his et sine his ce-
lebrantur nuptie. Verum sunt certi casus. in
quibus circa nuptias scriptura necessaria est. ut in
honestate personas. ut si concubinam tuam u-
xorem tuam facere uolueris. ut si tu maxima di-
gnitate decoratus libertam. aliquam uel de
plebe uxorem [marginal insertion in brown ink: illegible] ut c.
Contrahit autem ut c. e. l. Sanimus. Interueniente e-
tate uel habente aequis contrahuntur nuptie. ut
aut. de tempore non soluto dotis. constitutio. x. inco-
latu. uiii. Quippe post eas etates et sexum quali-
tates calescunt et incentiua nature mo-
uentur. ¶ Illud autem sciendum est. cum de nup-
tiis puelle queritur. distinguitur pater habet
uel non. Si patrem habet patris expectatur arbi-
trium. Idem et si sui iuris sit puella. maxime
si intra xxv. annos sit constituta. hoc modo si patris
uoluntas filie sententie non repugnat. ut c.
e. l. Ineo. et l. Vidue. Sed et si mulier alium
sibi uirum exposcat. aliumque pater eidare la-
borat. is potior existimatur quem sibi mu-
lier consulens approbauit. quippe plerumque
est. ut ipse femine actiuitas pro commoda inue-
natur. laborare consilium. ut c. e. l. Si
pater. Si patris auxilio sit destituta. et ma-
tris propinquorum et post eum ultiorum et ipsius
puelle requiritur arbitrium. eique statuitur
arbitrio. si bene sibi consuluit. Sed si puel-
la uultu uerecundie. quam noluit de proprie
uoluntate. predicatur personarum concorda-
tem sententiam preses confirmabit. Sed si di-
cordauerit. deliberare permissum est. cum meli-
adultus sociatur. ut c. e. l. i. et l. In coniuncti-
one. ¶ Illud quoque notandum est quod uiri et
femine quecumque etatis et sexagenarii
recte contrahunt nuptias. ut c. e. l. Sciui-
lex posuimus. quid sunt nuptie et unde dicantur

qualiter contrahantur. et in qua etate. Consequenter ad uide-
amus que sint prohibite et que permisse.
Vt autem sciamus que sint permisse. imprimis
exponamus. que sunt prohibite. Sic enim
dectas fore intelligemus personas. inuisas.
Prohibentur autem nuptie multis ex causis. Licet enim
imprimis prohibite nuptie inter ascendentes et de-
scendentes. in infinitum ¶ Collateralium quoque obs-
eruantia similiter. sed non tanta usque ad gradum. tamen uii.
hodie pariter canonum et iure fori. quod tamen poli
filii duorum fratrum. iungi possunt. ¶ Ratione
quoque etatis prohibentur nuptie. ut inter impub-
es licet sponsalia ualeant. ¶ Affinitatis quoque
ratione ¶ Est autem affinitas cognatio facta
per matrimoniales personales contingentes. ¶ Ra-
tione etiam honestatis ut inter te et sponsam filii tui
et inter nouercam tuam et filium tuum. Licet enim inter eos
tuis eos facturos qui talibus nuptiis abstinuerint.
ut inuiste. c. Si qua. ¶ Prohibentur quoque
nuptie. puta. l. ut inter hoc est. ne senator libertam
ducat. ut senator filiam ipsius uel scenicam. et
post expugnationem. per. hodie tamen senator si per-
nus fuerit. si dotalia instrumenta interesserint
recte matrimonium cum liberta copulabitur. ut
aut. c. Incestas. in. Sed forte paterna non tamen
genobilis fit. ut hec libera sint honeste sunt ei
nuptie. Nec illud habebit hodie munium. ut ff. e.
Si pa. Prohibite sunt quoque nuptie. c. c. ut
inter te curatorem. siue filium tuum. et adultam
tuam post quam uenisti. ut ff. dicemus. ut ff.
e. l. Non est. ¶ Prohibentur quoque nuptie ma-
datis principum. ut inter presides suos uel do-
mesticos. et sibi subiectas. licet ipse uoluerit in-
tra fortius si reclamauerit. sine fiant prestitum sibi
sponsatam preses presestatum duxerit. filio ne
uxorem duceret. et antea sibi desponsatam duxerit
consistit et. i. s. c. non macht. Sane sibi subiec-
tam desponsare potest. licet ut omnibus. ut ibi
tonnaculum hanc uxorem ducere non ualet.
ut ff. e. Et pro. ¶ Prohibentur quoque nuptie in-
constitutionibus principum. ut inter te et filiam
tuam quam de sacro fonte suscepisti. inter
te quoque et positam. eam quam leuauit locoque
filie eam habuisti. et ut filiam educauisti. ut c.
e. Si quis. ¶ Sed et eam quam tu prius et tua
ta consilii accommodauit. uxorem ducere
constitutionibus principum prohibitis. quippe hoc ipsum
attulit nuptum admissionis induceret. ut c. de rap-
tu uirginum. ¶ Prohibentur quoque nuptie inter te et ma-
trem tuam. inter te et monacham. Sed et si quo
cumque ecclesiastico honore gaudeas. nuptias non
celebrabis. si fueris simpliciter clericus. ut lector. aut
cantor. ut in aut. c. Si igitur. et Si quis. ¶ Prohibe-
tur quoque nuptie legibus. ut inter te liberam et sua te-
ue libertam et suum. et inter uitricum et suos. Sane in-
terea poli admissime tale inim. ¶ Sed et si uxore
habes aliam durum super inducere non ualebis. ut c.
de muliere. in. c. de adult. cum. Cetere nup-
tie intelligantur permisse quod non sunt prohibi-
te. Prohibitarum autem alie incestes uocantur alie
inutiles nuncupantur.

ut ff. e. l. Si qua

tutore ut

De incestis et inutilibus nuptiis.

Videamus itaque que nuptie dicantur inceste, et que sint penitus prohibitum illas et que sint nuptie et inutiles. Inceste autem nuptie sunt que contra castitatem et naturam fiunt. Puta inter ascendentes et descendentes in infinitum et ex latere secundum legum et canonum distinctionem. Incestas autem nuptias prohibitum penitus fuit hoc. Tales nuptie dicende non sunt nec dos cum dotis habebitur. Sed nec de dote locus actioni erit. ut ff. de rit. nupt. incestie. Sed et si quis abutatur coniugum autem nullatenus repetetur. sed confiscabitur. hoc autem si utrumque poniamus conscium. ut tutorem solum. ut C. e. quod autem Sed si utrumque poniamus ignarum ut dotem solum. locus est repetitioni. ut ff. de condictione sine causa. l. Iulianus. Preterea illa pena innuebitur siquidem hi incestuosi coniuges appellandi sunt. sic et filii ex tali coitu nati filii nec tales nominandi sunt. sed nec a tali parente alendi sunt. ipsi vel nec ab aliis debent. ut autem quibus modis naturales fiunt sui. Sed etiam a legitimis si quos habent et ab aliis debent fieri sol. alienis debentur. Ad hec inceste puniuntur tales persone tam mares quam femine, quia filius ex tali coitu natus nec aliis quibuscumque personis quantum propriam dant: ut relinquere potuit: hodie non possunt. hic liberis legitimis olim usque ad gradum certum si quos haberent. et ascendentibus usque ad gradum, sine ex latere fratribus dumtaxat et sororibus relinquere permittebantur. Sed quod possit cum non possit

hiis relique[n]tur cum ab intestato d[e]b[e]at

succedere. Sed hodie incestas nuptias contrahentium pena est omnium bonorum amissio. illa que legitimis liberis si quos habent sunt applicanda. Tales inutiles in nuptiis contrahendas consilium monstrabunt. misse. Que si desint liberi, sunt confiscanda. Et si pater, mater, frater, soror, aliene vel cognati fuerint: in medio. secus in proximis aspiciantur. Eo enim lucri et agnatis cognatisque deferuntur usque ad gradum. iii. Preter quam ima testatis eum ut autem ut nulli in collateralibus. Ultima. Aut auctoritatem dicem ut potest priorem coniugi pupillam possidere. Ad hec et exilium innuebitur et cetera. Verumtamen si plebei fuit incestuosus masculus, incestuosa femina. Ad hec et ea pena incestuosum parte committebatur: quia si filii aliqui inde fuerint. pote per tales nuptias sui iuris efficiuntur. ut autem ex eis. Certe prohibite nupt. et inutiles vocantur: quibus s. iuris non assistit vel resistit. Puta si instrumenta desunt vel in ius exigitur: ut si fiat matrimonium sine intercedente. ut inter pupillam et tutorem. seu curatorem. liberosve eorum.

De interdicto matrimonio inter pupillam et tutorem vel curatorem et liberos eorum.

Nobis agamus. Et certe tutor **liberosque eorum** neque sibi neque filio suo pupillam suam collocabit in coniugem. Idem circa curatorem. Sane si de facto copulavit et infamabuntur et adultiam accusabuntur. ut ff. de adulteriis. Et pu. Tale autem matrimonium ea ratione inhibitum arbitror: ne tutores pupillas et curatores adultas commodo suo in modestie tenerent. Sed et fornicatione. quod velit confessi fraudem administrationis. huiusmodi connubio tegere laborant. Sed nec restituant. hoc in casu venia dabitur. ut C. e. l. i. Sed matrem pupilli pupillive adulti adultive tam tutoris quam curatoris dabit filio in coniugem. ut C. e. l. ii. Sed et filiam suam tam tutor quam curator pupillo suo sive adulto nuptiis copulabit. ut C. e. l. Curatorem. In talibus enim matrimoniis nichil suspitiosum occurrit. Ex his tribus modis tutor. curator. pupillam quondam suam adultive tam sibi quam filio suo collocabit in coniugem. primus si fuerit a patre eis desponsata vel testamento designata. ut ff. de ritu nupt. l. Non est. Idem si post rationem redditam annumque xxv. exactum vel mulier uxor fuerit ducta. ut C. e. Si patris. Si tales sunt que de interdicto. hiis. inter pupil. et tutorem. curatorem et adultam. liberosve eorum exponuntur. Si quis in veritate tutor curator fuerit. Eiusmodi si quis pro tutore negotium pupille administravit eamque sibi filiove suo copulaverit plus valente veritate quam opinione est. nec liberi ex his progeniti forte veritate promiscue aliquam calumpniam sustinebunt occasione administrationis officii. Et quia simul et possunt impediuntur nuptie. quas que potestate preditus alius sive ad eum pertinens cum sibi subiectis contrahit. ubi audiamus.

Si quacumque preditus potestate. vel ad eum pertinentes ad supponitur. et ce.

Et certe si quis potestate preditus nuptias contrahit cum sibi subiectis. in vitis ipsis vel parentibus eorum suis volentibus et preter eum invitis peremissum fiat subiacetur. Certe enim hec nuptias ut potest prohibitas non peregit: ut tamen penalis continue hic conatus effectum non habuit affectu dum incursu. in. x. aureum libras mulctabitur. licet tam male quam nichil videatur egisse. Nam et qui quo rem suam supinduxit. hic dum vir id facere non potuerit: non nec id fecit infamatur: ut supius dictum est. Nec etiamque contra leges fieri posse dicendo. Sed et qui suum suadendo eius futurum corrumpere voluit: hic non corrumpit sed incorruptus tenebitur. ut C. e. de fure. Sed et tales nuptie tam sibi quam suis preditus potestate contrahens eam penam importabit. quia alio nomine obiente pretium dignitatem non vetabit. immo si vetare temptauerit in eam provinciam quam sibi usurpauerit habitare per biennium non sinatur. Illaque pena quando loco afficietur preses. quia et si ad hunc ipse in potestate agat circumventa mulier. cum tota sua domo eius iurisdictionem vitare vetatur. et quia nuptie que prohibite ex rescripto permittuntur. de his explicemus.

Si nupt. ex rescripto **ex rescripto** **petant.**

Secuntur autem nuptie ex rescripto quem que sunt inhibite que si a te permisse. Et quidem nuptie inhibite puta que fuerit contra naturam vel contrariamque divini humanique iuris nec ex rescripto petito impetrato valebunt.

legis

pueris quis impetrauerit, ut filiam fratris sororis
uel habeat. ut C. e. l. ult. ut fratris premortui u-
xorem et ab illo nunquam cognitam. ut C. de inces-
tis. l. ult. et penult. Sane prohibite nuptie
sine respectu ex habundanti fuit impetratum
non enim ualebunt. ut C. e. l. i. Circa
finem. Set et si mulier mortuo marito a prin-
cipe impetrauit ut nuptias celebraret, nuptie
ille sine omni infamia ualebunt. ut ff. de his qui notantur infamia
l. ult.   De secundis nuptiis. Rubrica.

Ostendendum. exponamus itaque que dicantur non
nuptie. et que sint illa propter que puniuntur
secundo nubentes. et que sint pene secundo nubentium.
Secunde nuptie dicuntur quecumque sunt post primas. et
sic sunt .iii. ut C. e. l. Si quis. Tales dico
uel quartas. ut ulteriores. uulgari tamen sermone
secunde nuncupantur. que statim post primas sequuntur.
Nam alias substitutio quoad gradum fuit. sed dicitur
institutio. Duo autem sunt que puniuntur
in mulieribus secundo nubentibus. nimia festinatio,
et liberorum post matrimonium non obseruata af-
fectio. Iuris autem dumtaxat quod est ultimum.
Punitur autem mulier que mor-
tuo marito nimium festinauit ipso iure. In
persona sua punitur quia si infra annum luctus
quod est luctus tempus nupserit, preterea et si infra
illum annum peperit, omnimodo non est ignota
habetur. Et nisi a principe licentiam nuben-
di impetrauerit et ... abolitionem infamie.
ut C. ad l. Iul. l. Si qua. In bonis punitur
quia talis non succedit illis ultra tertium
gradum etiam in testamento, ut alio iure reliq-
re non potest. sed nec usque semper ad tertium uide-
retur, ut alio iure relinquere non potest.
sed nec semper usque ad tertium. puta si plures fuerint
honorata numero liberorum. Veniunt puto
in aliam quamcumque personam quicquid
defuncti bonis habuit transferre ualebit.
In bonis alienis inpuniuntur ut ex uolun-
tate extraneorum ultimis nichil capiat quod
sit inter uiuos. Sane cognationis sue iuris usque
ad gradum dum tamen tamen ex testamento. quod
ab intestato succedit. Quid si maritus
huic luxuriosissime mulieri aliquid re-
liquerit. nec usum habebit. uel etiam a
uiro priore legata ab ... a. x. personis
sua a fisco uel heredibus eius ab extraneis ac cohere-
dibus ut a reliquis heredibus. similiter forte re-
liquerit consanguineis ultra modum. i. ultra
gradum tertium. Eisdem penis subiacet
et que ... infra tempus luctus peperit si modo indubitatum
sit fuisse partum ex defuncto non existere
puta si mense undecimo peperit. Set et si non post
mortem nupserit. sed per stuprum alicui sociata
fuerit. hec euidens fuit. similiter punietur
ne magis luxuria honoretur quam pudicitia.
nec cum luxuriantibus leges faueant. sed ca-
ste uiuentibus. ut aut. de nupt. Inc. collat.
iiii. Set et si forte diuortio legitime infra annum
alii nupserit. ne quis de prole dubitetur po-
stea forte eadem pena punietur eadem

similiter et omni ea infamia. quod si suscepta filiorum
tutela sacramento prestito. et sacramentum nubet in-
fra annum. Liberorum autem non seruata affectio sub
post thori contemptu transeundo. s. ad secundum
matrimonium licet ipsum sit licitum penis mul-
tiplicibus afficitur. Nam et in iuri sunt que mu-
lier mortuo marito contra leges contrahit infra an-
num et diuus decet. ratio est licitum. quod et prius
sumit et uetitum. permissum. i. licitum. Quippe
ex hoc nati liberi legitimi sunt. uetitum quia ad
mulieris proprium scilicet licet quod mulier delin-
quat que secundo nubit. et post tempus s. infra annum n
upserit. illud tamen quod facit diuus non ualebit
tenebit omnino. Pene autem secundo nubentium
sunt hec. scilicet enim mulier que secundo nupserit
et post annum siquid a priore coniuge quocumque ti-
tulo perceperit ei adimitur dominium. et habebit
usum fructum solum. Inde est quod donationis propter nupt.
quam mortuo marito intercedente tamen pacto
lucrum fecerit omnino. i. et quantum ad proprietatem. et quantum
ad usum fructum. illico ei conuolanti aduocata ... et
post annum eius donationis admittitur dominium. licet
usus fructus indiminute sit potitura. Quippe in
donatione propter nupt. et similiter alius proprio dotis. adsit
et eam ... ut aut. in coll. iiii. de
nupt. Set et si tamen liberos habuit quod et dominium mor-
tuo marito habuit. conuolando post amittit.
Inde est ut nec tamen propter nupt. donationem int.
liberos sicut uelit distribuere possit. sed quidem
lucrum hoc in liberos equali lege distribuetur
non arbitrio parentis prouenient. Set et hec lu-
crum cedit liberis heredes sint uel usus fructus
utrique ut aut. de nupt. Cum tempe-
re quo uiro mortuo uxor excedit. lucratur. ut quod
uir excedente uxore premortua liberis cogitur re-
seruare quantum ad proprietatem. usus fructus. retento
ut autentica coll. viii. ut neque sine uoto
licet pater dominium quod statim post mortem uiri habuit
et post conuolationem illico amittit. prodicat tamen et
habebit. et post migrationem ad fructiorum retine-
bit. licet quicquid ei libuit facere non poterit.
Hec enim de his que a priore uiro percepit quippiam
in quamcumque personam transferre poterat preter quam
in ullum liberorum suorum quem quos ue dignissimos di-
gnissimum ue censuerit. Sed post codicem ut C.
e. femine dominium habuit conuolando retinu-
it. et licet non prorsus ei quicquid libuit facere
potuit parentibus eam. et habuit et amisit. Ip-
sum tamen dominium et per tempora recedit. Si quis ex his
premoriatur. absque legittima sobole quantum ad
quem ex pacto. pacto. non existimatum liberorum
cum. pone enim quod mulier pepigerit. in illis
liberis superstitibus se etiam partem dotalis lu-
craturam fuisse liberos habebat. et ex his unus
decessit. tertiam in eo lucrum faciat. hoc uidetur
actum tenore pacti residuum conferatur quod
bis liberis defuncti heredibus. ut Aut. e. Sed quoniam. Qua
uidelicet nomine admiserint huic filio de-
scendentes. ascendentibus tamen ut mortis causa poti-
ores esse debent. Itaque sit in bonis aliis sed in do-
natione propter nupt. et ceterorum premium liberosque

q̃ Si liberos nō hāt prorsus erit inoxia. Si liberos hāt.

contempserit. Si ergo superstites cum eis p(er) co
uolatione mulier alienauit propter nuptias do
natam, in suspenso alienatio ista manebit.
Si nulli decesserint, pro ea parte ualebit. Si omnes
decesserint prorsus confirmabitur. Si autem duo con
uenerint, et filios habuerint, et conuolauerint. Nam et conuo
lat predicta tenebuntur. Si uero liberos habet et
a secundis nuptiis abstinet, et proprietatis portionem
pro numero liberorum percipit, et eam si uoluerit ali
enabit. Si secundo alienauerit, pro filiis uindica
bunt. ut autem de nuptiis et C. e. l. generaliter.
Fieri autem potest trina distinctio. Si repperit mu
lier aut non. Si non mulier facit et conuolat aut non
conuolat. ut [illegible] dicit. ux. acc. Illo. Si repperit
ut liberos haberet, ut non. Si non omnia in
eo lucro facit, et si conuolat, et si liberos habet conuola
re. aut si conuolat, solum usumfructum habebit. pos
sidebit. Si non conuolat pro numero liberorum por
tionem proprietatis habebit, et eam si uoluerit
alienabit. Si uero non alienauit ad liberos con
transibit. Quid ergo si uir uxori, que conuo
lauerit, uel uxor uiro sibi secundo nubenti, sim
pliciter usumfructum rerum relinquere? Nunquid
ex his nuptiis [illegible] nequaquam. Nisi alle
gatum sit relictum. ut autem e. de. Si
non ⁋ Ad eam penam subibit, que que
secundo nupserit. ut hic ex testamento liberis suis he
redes fiat institutis quibus et q. addi
tum q. adiungitur. In successione tamen ab intestato
distinguuntur. Nam ab intestato bona
filii et dominium usumfructum percipit. Si non nu
per bimuba. [illegible] bimubis solam
usumfructum habebit. ut autem de nuptiis. Hinc
nos. Quid ergo quod autem defuncto filio liberis
caueatur, quia futurum nuptiarum nulla omnino
distinctio habetur. Sed certe nec in hac suc
cessione distinctio est. quia ad succedendum supra
quamquam in modo succedenti sit dicta. Semper
conuolauerit uel non. Pater matrem ab intestato
succedit filio uel uxor [illegible] Nisi si
ait dictum est pro omnem eam possidebit
matrona sui proprietatem solum usumfructum habe
bit. Hinc generaliter sermonis sumitur et illa locu
tio que circa donationes a parentibus in liberos
collatas exprimitur. ut C. de donationibus [illegible]
[illegible] l. donationes. ut forte dicerem ante
de nuptiis. [illegible] pollam aliam in
pore ultimam. ⁋ Amplius parens secundo nu
bens in hunc modum punietur. ut uiro
secundo uxorem mulier uel uxori se induat propter
nuptias dare amplius non possit quam ei
uni liberorum contulerit dando relinquendo et
cum concesserit. Verum hoc mortis tempore in
spici debere sancitum est. ut C. e. autem de
nuptiis. p. quamuis. Ergo si quid amplius ma
rito secundo datum relictumue fuerit post mortem
autem sui relinquitur restitui oportebit.
Quippe quamdiu uiuit uir uxori in propter
nuptias donationem, et uxor uiro in dotem
uniuersa sua concedere potuit. Sed
et eo punietur mulier que secundo nupserit

relictis liberis. ut donationem causa de restituenda
donatione propter nuptias quia lucro fecit quam
decedat. pater autem filius nec causa nec red
dere ratiocinia compellendus est. hic unius
sa eius bona tacite sunt ypothecata. quasi
mulier ut uoluit causa prediuisionem de
rebus omnibus amicorum adesse deuoluens re
stituendis. uel de rerum mobilium estimata
rum. prius p[illegible]is. res penes liberos esse debebit
tantum ut caueant. de dotalia [illegible] parte re
tentione mater usumfructum nomine annuis quibus
cumque temporibus et [illegible] de rebus predictis re
stituendis si ante mater eos obire conti
gerit. Sed si aurum in dotem fuerit. cautio de
tur ad usumfructum exigendum ex non aurum exigendum. in
uim patrimonii huius auri. ut autem C. coll.
i. constitutio. ⁋ Aliud. Quod ergo si in fine tamen
parte auere uelit ut possit. res equidem pe
nes matrem remanebunt. res omnia bona quibus
queque habitura est et cum obligata. ut
C. e. l. hac edictali. Sed et quod si sunt mater
et ubi causa residant. profecto aut mater
preferetur. aut qui. queue primo obtulerit
admittetur. Sed sunt non et eadem modo tam
tamquam mater quam ubi cautionem obtulerit
aut nec eos rerum fit diuisio. aut forte dari
mereatur continuo ⁋ In summa sciendum est
ut res donatis propter nuptias et res dotales re
tentis. quas pater mater lucro fecit. quisque
secundo nupserit. bono diffinitum ut estimo posse
norum. Quia in rebus donatis propter nuptias nulla
mater dispositio [illegible] sed lege continetur. Ce
tera autem lucra uel non [illegible]. liberis ex eo
matrimonio natis. unde illa lucra obtingerunt con
seruare. si non ex possessum transposita est. in alio
ex alio. [illegible] progenitos. ut autem de nuptiis.
[illegible] hic et C. e. l. Si quis. ⁋ Tale
uero licentiam etiam induceret sancitum a liberis
ex primo matrimonio natos ad equale principaliter tracto
rum, eis donatis propter nuptias lucrum ex secundo ma
trimonio obuenientium cum liberis ex illo secundo
modo natis uocare uidetur. Si secundo nups
erit mulier cui
et mater

Quoniam punitur et secundo
nubens per electa. ex positum est. Sed
non quemadmodum circa usumfructum punitur. secundo nu
bens amonitionem [illegible] sibi relictum uidetur
et quod liberis conuolauerit. huius liberos admittit
illum prodiet. Verum pater non admittit
in eam legem acceptum ut ex his nuptiis in
[illegible]. hoc autem dubium admittuntur ut
uiam que in rebus quoniam constituimus. sed est
dubium quamquam in nuptialibus lege concede
ut autem de nuptiis. Sed non. Porro propter eas
plena relicta nutemque conuolauerit constit
tutum omni lege. Sed autem est dubitatio nitio
ut puto. quod ulterius de facili depit et sponte
abire. uel non leg[illegible] sancitum quod modico
tempore durauerit, et sepe ante mortem fi
uentum si capitis diminutione rei in uita
tione aliisque non incognitis modis. exprimitur
toto tempore fruentis bimubi penes eum post

uerti illam fructuarii dampni infecti satisda re cogitur. habens aut fundum uectigale. q̄ si unius rei ꝑpecuniam cum h̄r. dumtaxat repro mittit. v. ff. de dampn̄. infec. hoc ampli⁹. et ff. 7 l. Ac bona. et ī.

De dotis promissione.

Exposuimus de nupt. et pmis et sic. eq̄ua nupta iungitur ꝑ matrimonium. honera grauia et insupportabilia sepissime dos tribuitur dosq; i apud quandoq; et dacione et pacto. aut fit ꝑ promissionē. et nudam pollicitationē. Fit aut promissio ꝑ stipulatione. Sꝫ pollicitatio in ē aliud est. quam solius offerentis promissio v. ff. de pollicitationib;. l. ii. Reperit aut pollicitatio promissionis nomine equiuoce et abusiue. Et sciēe stipulatio intercessit olim ex stipulatu actio competebat. si nuda p actio psepsit. ubi agebatur pro dotib; in quam petitib;. Sane pro dote repetenda rei ux. actio intendebatur. Porro hodie nō ī ex stipulatu ag. siu stipulatio intercessit. siu nō. Sꝫ simplex pactio. siu agatur pro dote petenda. repetenda. resarcienda. v. ī. plen⁹ expoēm. Ex nudo pacto. hoc inducitur actio. esto ciua dotem hoc spāle. Sꝫ et in arbitrium alicuius collata ī spē. uel quanti tate nō adiecta dotis constitutio ualet arbitratus fuit ille uel nō. Item in arbi trium committentis collata constitutio sꝫ uocabilē. tunc eē uiscē decauitur ut a bo ni uiri arbitrium. Sꝫ et promittentis pollicentis omnia sunt obligata tacite. Et sꝫ ypothecaria tacite. ī prioribus similē ypo thecam gaudentib; pfertur. Item si pa ter dotem spopondit. simplr. i. nō adiecto de quo patrimonio de suo cogitur dotare. uel tò fortius si de suo expressim promiserat. Idem de suo patrimonio et filie. si tam ydone⁹ ē. Sꝫ et si ex patrimonio filie tm̄ dotē promisit. de ꝑbo tate compellitur. ni minus ydone⁹ sit. tunc enim de bonis filie dotabit filiam. Idem estimo circa donationē ꝑ nupt. Parib; enim passib⁹ ni aliqd excipiatur ambulare debet. De iure dotium.

Dixim⁹. S. de promissione dotium.

Nunc audiam⁹ de iur. earū. uel transitiue. i. de dotib; que consistunt ī iure. ut q̄ sit uiri. uel de iure q̄ uertitur in dotib; ratione comodi. pi culi alienationis et similiū. sequitur aut titu lus rerum uxoriarum uel dotium. quo ipe dotes et petuntur et repetuntur explicabit. Videam⁹ itaq; quid sit dos. et que sit ei ca. a quib; co stituatur. qualis que sit ei diuisio. et de do tis commodo. periclo. euictione. alienatione prohibita concessaue. Est aut dos que q̄ eo uocabulo fertia uocatur. donatio quedam que a muliere uel pro muliere datur ma rito patrimonie marti. cauite uel ꝑpecto sit apud maritum ꝑ honera matrimonii expedien da. Est donatio ista que dos dr̄ licita inde admissa. et uere sit ī constante. matrimonio. uel dat. ꝑ nupt. Et augetur uirtaq; eo tempore. ut. s. de dat. ꝑ. n. Et nō est

ut simplex donatio. Dos aut causa ppe tua ē. v. ff. e. l. i. et ꝑ nupt. sit. et in principio inhibitur. ut donat simplex. Refertur aut dotis appellatio ad matrimonia. que et de facto et de iure consistunt. In castum uiq; nō dos ē. quam nec uiri. nec de facto fuit subse cutum. sꝫ tale quale lex nō approbat. q nomine dote datū. dotis nomine nō meretur. v. s. de condic. ob cam. leg. i. et ff. e. l. iii. Sicq; in his casib; non est locus actioni de dote. sꝫ condictioni q̄ priuilegiate. Constituitur aut et datur dos. aut ex necessitate. ut a patre et aliis superiorib;. aut ex uoluntate. ut a ce teris et a matre. nisi inde cū patris similiter sit he retica filia catholica. v. c. de heretic. Quid uō dr̄ patrem ex necessitate debere dotare. nō eo pertinet ut matrimonium sine dote eē non possit. sꝫ quia sit ulla aut nulla. nō ual. pater dotare compellitur patrium officium ē dotare filiā. v. ff. de collat. dotis. Constituitur aut d nat q; promissione. pmi. et ꝑ stipulat. et ꝑ pol licitat. ut. s. expositum ē. datione in ꝑferri tur. Semper datur in dotem incorporalia nomina usuff. et corporalia immobilia. mobi lia se se mouentia. b. f. et m. f. estimata. et n estimata. Disting. aut dos siu diuida tur sic. dos alia pfectitia alia aduentitia. Pfectitia ē que a patre datur. et ab auo pa terno. et filiaq; emancipata. nō enim uis pote statis sꝫ ratio patris disting. dotem. Siu ut parens dedit. v. ff. e. l. iii. Idem si pater iussit. dari. Idemq; si alius patris ne gotium gerens ratam tamen dedit. et pfectitia ē. quam auctor furiosi pater dedit. Illa quoq; que post uerior constituitur. Sꝫ et si pater mutuantis creditorem delegatum pue eoqui pro se promisit fideiussit. Secus si alius fideiussit. v. ff. e. l. iii. Ex his in telligitur liꝫ q. omis alia dos aduentitia ē. siu eam mulier pro se dedit. alius siue a patre. uel pater nō ut pater. Quippe si pater pecuniam ex donatione acceptā lege dicta. ut dotaret ex ea filiam ea dos non est profectitia. tenetur enim condicti nō de. v. ff. e. l. v. Siquis. Acceptilatione quoq; dos constituitur. v. ff. e. Promittendo. et pro co. v. ff. e. Si res. Datur dos alias extima ta. alias inextimata. certe ita usq; et uidite dominii. fit maritus dns hereie quatia dicitur. alioquin usucapio. b. f. accipientē p cedit. differentia aut fit dns rerum inex timatarum. nō de iure naturali. sꝫ de sub tilitate iuris. v. c. e. de reb;. ut. e. c uariatis. estimatarum quasi uenditarum. utiq; uero recentium cum estimatio fit. et sum ma declaratur uenditio contrahitur. quia id nō agit. sꝫ quasi contrahitur. v. ff. e. Cum pos. Cum hoc pactu ab extimatione habitum ē. neq; simplex donatio uenditio ē. v. ff. e. Quot.

Diuersi dotis pmi si0 et nuda pollicitatio.

In spadato dos ē et nō ualet e. si fila. siue nō ualet.

plane quod uel enormiter circumuentus fuerit. Si ueneficio minoris sed maioris probatur. ex uendentis dicitur qui tamen annis uel uir est frē
ut ff. soluto. mat. l. fruct. Sed

Hoc autem ex eo arguitur: quia nō directa
s; utili ex empto agitur. Ceterumque extima
tarum p(re)ciu(m) pertinet ad uirum qui ad emp
torem. ut ff. e. t. l. e. Iure b; Demumque
uaccationib; nō est extimans. hec enim res n
eo uiro dantur. ut eas maritus ad arbitriu(m)
distrahat. et absumat. et sic quandoq; soluto
matrimonio eius quantitatis et qualitatis ut resti
tuat. ut ipse uel heres eius. ut ff. e. l. Res.
Post autem per traditionem rerum extimata
rum periculum ad maritum n̄ mulier ide
gent ut pereunt: fit enim extimatio subcon
dit hac. si matrimonium fuerit solutum. quod si nondum im
pleta condicione pereunt. femine pereunt.
Tempore secutis nuptiis rerum ante nuptias ex
timatarum adhuc extantium extimatio per
citur. et fit quasi uera uenditio. ut ff. e. ple
rumque. s. i. Quod aut de pi(c)lo pertinen
te ad uirum per extimationem dictum est ita
debet intelligi si in finib; extimationis re
stetur. Si uo per extimationem conuenerit. ut
ipse res extimate et deteriores facte restituan
tur. quod ex pacto s(e)c(un)d(um) ab extimatione abstine
et periculu et pericu(lu)m lucrum ad mulierem perti
nebit. ut C. soluto. matrimonio. l. i. In his Eue
tionis aut periculum semper ad feminam et si res
fuerit extimata quod euicta est. ut ff. e. l. Quotiens.
et C. e. l. i. n. eam consti. aliena. eam pacto
maritus accepit. ut C. e. Si autem Et n
dolo aut culpa uiri res sit euicta uirob; enim
dotalib; uirum prestare oportet. et dolum et culpam
quia ea sui dotem accepit. Sed et diligentiam
suam debet. qua utitur rebus suis ex ib. ut ff. e. Iure
b; Item si res inextimata sit euicta ante mu
liere debitur euicto. Tam etiam quoque co
nomine uir fuerit consecutus. quandoq; soluto
matrimonio mulieri prestabit: quod et duplum forte si
ad uirum peruenit ad mulierem reddigetur
ut ff. e. Quotiens Quid si de tali pi(c)lo erit per
mis quantitatem promissi facultatib; defectus
est. an ad uirum pertinebit. ut ad mulierem. Cer
te imputabitur uiro si eum conuenire di
stulit. si non ex necessitate promisit. nō ex uo
luntate. nam ei a donante uiro patitur
qui eum n̄ stipulauit. nec uirsit ad solutionem
S; nec uiro imputatur. si pater dotis promis
sor e cum uiue feminam nō urserit ad solutionem
ut ff. e. Sic termineus. Sed quid dicemus si
res fuerit data in dotem extimata. Verum con
uenietur. ut aut extimatio prestetur aut res.
Si nichil de electione dictum est uiri erit
electio. Si uo fit adiectum utrum mulier ue
lit ipsam eligere ipsam mallet remque extra an
extimationem. re enim nō extante omnimodo
uir prestabit extimationem. Sed et rem deteriorem
factam uir reddere potest. ut ff. e. l. plerumque
Sed et l. Sane Porro inextimatione sue
arrentur grauiate femine. quia nō conue
nit lucrari aliquem cum damno alterius et
femine maxime. ut ff. e. Iure In hunc a
utem modum succurritur. si causa uenditionis est.
quod fuerunt dotem. huius enim nō restitui creditum. Si
uo inextimationis modo circumuenta est. erit

erit arbitrium uiri. qui emptoris ad instar
ueniet emptoris utrum iustam extimationem
aut potius fundum pre. et deteriorem factum
habitalis fundum uiri. s; si iam deteriorasset fundum
extimationem factam qualis est qualis pretium. Illi
si circa mulierem forte. que emptorem ui
si pretii habuit. et si uir dolum non struxerit
suus dolum struxerit. ne emptor uisus
accedit. femine quoque minori iustam extim
atorem debebit. morte quod suo. ut ff. e.
Si res Fructus aut dotis ad maritum p
tinere. equitas suggerit. cum ipse honera mat
monii subeat. hoc tamen ita si fructus consta
te matrimonio percepti sunt. Ante aut matri
monium percepti. in dotem constituuntur. n. ali
ud conuenit. Vsusf. quoque in dotem dato fru
ctus percipiuntur uiri fiunt. n. aliud actum sit
ut ff. e. dotis Hec aut generale uerum sit
fructus perceptos constante matrimonio uiri esse dicendum
excipiuntur tamen quedam. ut alluuio. usus
f. dotalium ancillarum. et inextimatarum partus
extimatarumque: ut tamen ille restituantur
pacto enim tali inextimate reddere sit. ut ff. e.
inpsia. et ff. e. plerumque. Fetus aut pecco
rum ad uirum pertinet. quia fructus sunt. s;
partus femine fruct(us) nō est. Ex fetib; tamen
maritus sic et fructuarii submittere debet.
ut ff. e. plerumque. Excipiuntur quoque fundi
dotalib; obuenientia extrarie uiri. nō ex eo
psis. ut ff. e. t. pro Excipitur quoque lapidici
narum commodum que per emersa sunt. Sane
fieo tempore quo fundus in dotem datur lapis
caeditur. ut maritum. ut ff. soluto. matrimonio. di
uortio. et pen. Item arbores nō cedue
nec grenmales uiri sunt. ut nec usufructu ce
dunt. Sicut nec thesaurus in fundo dota
li inuentus. eius enim dimidium qui in alieno so
lo inuenit. mulieri adhibetur. Sane ultimum an
usufructus prorata diuiditur. n. aliud est pro
ff. de pact. do. l. pen. ut pro ea parte
qua steterit matrimonium. sint uiri. pro parte
altera restituantur. femine. deductis tamen
inpensis annuo fructus. Tempe fructus sit quod
supsunt inpensa deducta. ut ff. soluto ma
trimonio. l. fruct. p. Vlt. ∴ Restat uertu
tamen de alienatione dotalium rerum. et quidem
uir si soluto est fundos dotales. et inextima
tos. de extimatis enim non est dubium manumit
tere potest forte et similia et omne tota potest
alienare. s. quoldam. licet legib; nō caueatur
pre quam predia dotalia et inextimata. propter le
gem. ut et similiter confiscaret. Idem si sit
extimata uerum electione femine data. et
etiam propter inextimata sunt fca. ut ff. de
fundo. do. l. Quod si. Sane cum fiscalis dota
lis fundus alienatur parata si filius sit. ut
alius ubiorum emeritur reddetur. ut ff. e. l.
Vlt. Quod quidem de permutatione dotium fieri
posse. ut predia uiri constituatur. res in pec
unia ita intelligo. res si fuerit mobilis. uel
se mouens uel inmobilis. inextimata est.

Et per extimationem preciu(m) ad mulierem. s; ad uirum pertinet. ubi aut nuptie extimatio facta est. res ante nuptias uel uirum morte et uiro uel eius pereunt.

ff. soluto. uel. l.

Vir extimationis. multo fortius si dictum est sed ut ei electio fiet.

minore

ff. de ipsa. ff.

maritus: ut dictum est electione mulieri
tributa. **De rei uxorie actione.**

Dispiciamus de dotibus
constituendis, et diximus quis compet
nobis. Nunc de eo videamus, scilicet de actione qua dotes
petuntur, repetuntur, et evicte resarci
untur. Et quia hec fiebant olim actione rei
uxorie: que sublata est, et in eius locum sub
rogata est actio ex stipulatu. De ea audiamus
et de natura dotium prius. Exponamus itaque
que actio in locum actionis rei uxorie sit
subrogata, an decedat, et inquirere quatenus quibus
privilegiis gaudeat, qualiter maritus
conveniatur, qualiter ea persona que dotem
promisit exigatur. In actionis rei uxorie
locum que dabatur pro dote restituenda non
petenda, ut dixi, sed pro petenda dabatur
actio ex stipulatu, ut C. de pac. conv. l. ii. Hodie dum taxat
ex stipulatu actio intenditur. Competit autem ex
stipulatu vel utilis stipulatio intercessit; sed et vel in
utilis, et vel nuda pactio, sed et vel cepit ad actionem
ex stipulatu agi: ut dos data restituatur
evictaque resarciatur. Porro olim si a promis
sione cepit sollempni sed evicta petebatur, ut ex
stipulatu vel condictione certi, si a pollicita
tione nuda. ff. de... Divo autem distingue
batur estimata fuerit vel non. Pro estimata
evicta utili exemplo agebatur pro inesti
mata... in... tradita est actione exceptione
... i. alium a muliere de dolo dabatur.
Non certa ratione persona excipitur, pessima
tacita et fide bona ... agebatur. ut S. de
procur. l. i. Privilegio autem dotis et femine
datur ex stipulatu actio, et si nulla intercessit
stipulatio. nec hoc in isto solo casu contingit,
immo et alibi. Ecce si promissio inveniatur sepul
ture de integra... est sepulcri, presumitur intercessisse
stipulatio, et ex stipulatu agitur. Item in omnis
si cautione arrogationis. ff. de adopt. his
verbis. de dampno quoque infecto tacite legitima
stipulatio. Set et ff. de usufructu legato l. iiii. datur
autem viro actio ex stipulatu et ei patri, et pro e
victa dote resarcienda, et pro ea petenda. Sed
dotis promissore pater ille sit mulier. vel quacumque
alia persona pro dote restituenda datur
mulieri suo heredi et ei patri. Sed mulieri vel ei heredi
dotem soluto matrimonio morte viri vel divortio
citra culpa facto. Sed et casualiter consistente ma
trimonio. ut C. e. t. et prox. l. v. et ff. soluto matrimonio
hoc fiunt evidentissime vergit ad inopi
am. Et constante quoque matrimonio dissolutissime
ut deportato viro. ut S. de repudiis l. i.
Quatenus datur videamus, et certe datur. At
unde solum quod dictum est usque estimatio
nem. At in amplius et in minus. In amplius
datur. illa que viro competit petendo
rem. puta ad usuras usque ad tertiam cente
sime: et ad fructus rerum et quantum cumulum
primum. ut S. e. t. l. ult. Mulieri petenti
dotem sibi restitui datur quod in amplius. puta
post annum pape debebit, et fructus eu

sumus usque ad tertiam centesime: pecuniarum
rerum mobilium et se moventium. Sic et C. e. t. l. un.
Hodie hec res restitui debent. si immobile
statim. Olim autem dos non restituebatur nisi
annua bima trima die. Iure tamen licito, voluntas, in quibus casibus dos vere consistebatur. Uxor con
traxit redimere captum parentem. alter cog
natum inopem. ut ff. soluto matrimonio. Veniunt autem
usure in predictis casibus; fortius. Et post interpellatio
nem que usuras gignere solet. Item siquid
pene nomine a viro pro dote constante matrimo
nio fuit exactum suo tempore duplum. puta
maritus restitui. ut ff. de iure dot. Quot. Item
est natura dotium prius, ut edictum de alterutro
cessat. i. uxor et dotem consequatur et relictum
sibi a viro quod utique si maritus expressim cavit
se velle eam fore. alias contentam ... hanc
repetitionem tacitam obmoveris retentionis ve
lo fictis. olim res donatas retentio conquiescit
Sed nec ob res amotas retentio i. ob expensas necessaria est. silent et ob liberos retentio manet.
monio soluto divortio. Propter impensas quas in corpus
dotalium facis retentio fieri non debet. quippe
necessarie impense minuunt dotis quantita
tes vel voluntate mulieris facte. actionem man
dati repetantur. non voluntate neque. Et vo
luntarie tolluntur sine lesione. Sane illi
constat quod si in dote fuerint: et quantitates ex quibus
et in predictis. vel ius specie. necessario utilius. Propter
quantitates que sunt in dote, vel compensationi
vire de ipsis quantitatibus dotalibus gratia impen
sarum. quas fecit in species dotales potest reti
nere. Quid est dicere necessarias impensas dotem dimi
nuere non eo pertinet et si fundus dotalis sit
in dotem desinat aliqua ex parte dotalis esse
si non impensa reddatur. aut pars fundi vel to
tius retineatur. Sed si tamen impensum est sine
eum esse dotalem. in mulier sponte marito. et
vel annum impensas intulit. Si non pecunie et fo
dus in dotem sunt. et necessarie impense in fu
dum facte sunt dos pecuniarum minuitur. Quid
est si mulier impensas viro solvit. vel dos est
est. an ex integro dotalis videbitur. et certe si fundus
desinit dotalis esse poterit alienari. Rursus quem
admodum potest fieri dotalis dota pecunia
aut fundus pecunia in dote esse videbitur. vel
et magis est ut et fundus reddatur in causam dotis. Et re
tam alienatio fundi inhibetur. ut ff. de iure dot.

Dis. Quod autem dictum est mulieri soli da
ri repetitionem dotis. hoc intellige in dote ad
ventitia quam ipsa aut pro se mittitur, pater, alius
vel extraneus. hoc tamen quod de extraneo dicitur intelligendum
intelligi. non extraneus stipulatus fuit: vel saltim
pactus dotem a se datam sibi soli restitui. Porro
pater dotem pro filia dans simplex pactio non profi
cit. et incontinenti facta. Sed sola stipulatio pro
dumtaxat incontinenti pactis facta et sic fit
ratio patris fortior est aliorum ratione. quia et si
bi et filie parit actionem: sic et extraneo, pactio simplex
ratio patris fortior est simplici pacto patris. Nemppe
nec persona extranea. i. dotantium personam. in po
testate non habens sibi fuerit stipulata pacta vel
soli femine queritur actio. ut hoc t. et C. de

in fundum dotalem. propter partes quantum fun
dus est.

ff. soluto. matri. quem.

uir dotem aliam. Cum a socero. ff. de pact. dot. Si pater. duplici ratione pactum patris et mo- tinentiam non ualet. et quia pactum non habet potestatem nouandi. et quia filie quandoque non datur patris illico actio quesita. Arg. in posito aurmito et simplici pacto de dote sibi soli reddenda. Vere tamen dici potest quia recto ei soli. i. matrimonio aliunde extraneo dotem tamen actio quesita est. v. ff. hoc. t. l. et insti. eadem forte est uarietatis ratio. quia cum pater dotem ex necessitate et sibi et filie querit que sotia est et particeps obligationis profec- ticie dotis. tamen est hoc infringere ut uiuatque quam non matrimonio dotem ex uoluntate solius filie queratur repetitio. non ut dictum est ipso matrimonio stipulatione sibi prospexerit simpliciter pacto incontinenti interposito. Sane si pater ante nuptias dotem dat: tunc potest non tantum incontinenti. Sed et post ex interuallo quandocumque sine uolunta- te filie sibi soli tantum. ut reddi stipulari et simpliciter forte ea ratione paciscatur. ut puto quia cum ante nuptias dos non sit. amplius in ea dote dici stimata potest pater. v. ff. soluto. matrimonio. Quaci- enis. Et hec autem ei ipso actio tacita ista ex stipulatu expressaque recipit. Sed quod enim potest soluto matrimonio. dos a patre petebatur. Siquidem rei uxorie fuerat non poterat solus pater sine consensu filie agere. Sed actio expressa ex stipulatu poterat et sine filia agere. Sed hodie nec pater sine filia nec filia sine patris uoluntate repetit. non si filia matrimonium reconciliauit sine patre tunc enim solus pater repetit. v. C. de nupt. Sicut et ppo- nis. Sane dotem ad se reuersam pactionis potestatis sue. tunc pater sine uoluntate filie minu- ere non potest. non ob fortuitam cladem. ut autem- tic. de qualitate dotis. Gaudet autem actio ista priuilegiis, omnibus et in petitione et in repetitione que supra ego distinxi. Adotis promissione et pollicitatione. Decernitur autem illa qua mulier repetit ab illa qua uir dotem petit quia hec que repetit prefertur personalibus. quamuis tacita ypotheca gaudentibus. Illa que uir petit minime. Item et hoc priuilegio gaudet quod titulo superiori exposuimus. et seorsum a uiro petitur quod mulier in rebus dotalibus uindicandis. potest soluto matrimonio. omnibus prefertur cre- ditoribus. et si res fuerint estimate. licet enim de subtilitate iuris transierit in dominium uiri tamen de naturali ratione que robustior est in dominio mulieris remanserunt. et. remansisse intelliguntur. non enim quia legum subtili- tate transitus earum in maritum dominium uidetur fieri. Ideo rei ueritas confusa uel deleta est. v. C. de iur. dot. In rebus. In casu tamen pacti et sub- sidii. Item et mulier tamen ultima cum interim actio competit: et in rebus estimatis presertim ex pacto in rebus suis seruatur prefertur prime mulieri et eius filiis maxime. si al. et. ex rebus uni eius simul fieri non potest. v. autem ut exactio- ribus. Conuenitur autem maritus in solidum si non condempnetur. non in quantum facere potest.

i. ne compellatur egere. Absurdum enim fore et mulieri indecens uidetur eum egentem que maritum habuit. et cum mendicantem quem si precibus tolleremus. et adeo hoc uerum est quod si maritus fuit in solidum condempnatus per errorem iudicis exceptione se post sen- tentiam tuebitur. v. ff. soluto. matrimonio. sed cum so. Sed nec si maritus fuit pactus. ut condem- netur in solidum condempnari debet in uim potestatis. v. ff. soluto. mat. Et condempnabitur in solidum tamen. qui quod potest cauere debet quod dat solidum non cauere uelit condempnabitur in solidum et extorquetur ab eo solidum usque ad quadrantem ultimum. sed et si dolo desiit posse facere in solidum condempnabitur. v. ff. solu- to. matrimonio. Si constante. et ff. de reg. iur. Siquis et hoc idem si repetitur auito constante matrimonio. ne- que enim repetitio uiro cedit commodo. Quod autem patitur aut non tantum marito sed et socero. et maxime non dos ab eo repetitur. Sed si dos a socero petatur ex promissione et iam ei parci- tur. Sed constante matrimonio non eo soluto. v. ff. de re iudic. Sicut. Sed et marito ab uxore sine- to ex quacumque. Sed et non tantum pro dote succurritur. v. ff. de re iudic. Item. In maleficio minime. Parcitur autem et marito non ei hinc extraneo sed filio eius ex illo ma- trimonio succurritur. v. ff. Qui pot. in pi. l. ult. parcitur et patrono uiri et defensori Sed dumtaxat uiuente marito. v. ff. de re iu. Si cum fideiussori autem marito non parcitur v. ff. de re iu. l. Ex ea.

De pactis conuentis tam super dotem quam ante nupt. do. pr.

Vidimus C. de dotibus et donat. propter nupt. Et quia cum hec tamen pacta quedam accidentalia imponuntur. audiamus de pact. super dote. donat. propter nupt. et per sequitur quandam audiamus de paferinis. Exponamus itaque quo tempore ista pacta ista fieri debeant et que sint utilia. et que inutilia qualiter pactum uiris imponitur a maiore tractatur. Et certe ante nupt. pacta conuentum utrimque licet. patri quoque et matri extraneis et dantibus dotem constituentibus propter nupt. donat. porro post nupt. pacta de red denda dote in omnibus fieri oportet. quid dotem repetere possunt. et a quibus repeti potest. v. ff. e. l. i. Ex pactis autem conuentis utilia ea sunt que ad uoluntatem pertinent. puta si mu- lier se alat de dote promissa et sic interim do- nec sit nupta dos non petatur ab ea. aut certam uiro summam prestet. et ab eo alatur. Alia sunt pacta ad ius pertinentia uel in quando dos petatur et quomodo reddatur. in quibus pactis uoluntas contrahentium seruatur. Sed non semper. Nam si conuenit ne omnino dos petatur mulierum tamen indotata non erit. Pacta utilia sunt hec ut mortua filia in matrimonio. dos apud uirum remaneat. sed et ita fuabitur hec pactum si li- beri non interueniant. v. ff. e. Si pater. Item si mulier pacta sit. ne non dimidiam partem re- petat ualebit pactum sed alterum contemptacum

siperiem stipulata sit. v. ff. e. Si pat̄. §. Item
si mulier pacta sit. ne ī dimidiam partem
repetat. Si ī fundo dato estimato sic con
uenit mulier. ut sui ptis in minoris ue
didit. id sit in dotem pactū tenz quo in ca
su si culpa uiri minoris res uenerit. ī pm
mulier consequatur. Item si nō uenit e
stimatio tn̄ fca p nubt. cum pacti conditio
defecerit. namq nō uenit. nec pluris si
minoris uenit. v. ff. e. l. Item. Si si ita cō
uenerit certiori die ut dos reddatur con
uentio tenz. v. ff. eodem. Nam si ita conue
nit. ut res ex pecunia dotali cōparate dotales
fiant. ualz. v. ff. d iur. dot. res. Item si
fund' in dotem datus sit ī conuenit ut fr
uctus conuitantur in dotē ex pso modū red
dantur ita ualebit. hoc pactum sic ea con
templatioe mulier maiorem dedit dotē
ut fructus sint in dotem ī maritus sit
temptus ea pecunia. que ex usuris red
dituū colligitur. v. ff. e. l. Si conuenit.
Item si mulier dotis eā certa summa ptul
sa pro ea summa promissa cōcepla in do
tem ea conditioe dedit ut ei ptio eet.
ī siquid ex his summa eet ad eum pertin̄ stai
oporz pacto. v. ff. e. Si mulier. Item sunt
uirum ī uxorem conuenit. ut ultimi anni
fructus lucro cedant conuentio ualz. v. ff.
e. l. ptē. Item in fundo in dotem. e.
estimatio dato — pactoq cum uiro fco. ut
diuortio fco. ut diuortio interueniente sub
eodem pretio uir fundum uxori restitueret
pa uoluit uxore. ut fundum. ee. unde de
diuortio pa subsecuto potestas ē uiro u
trum uelit. ea reddere ut fundū. Aliq
fundus omnino erit restituend'. v. ff. e.
l. ult. Item si pat̄ conuenit. ne ipe ui
uens umquā dotem exigat ualz. s. ab hrede
exactio fiz. v. ff. l. ob. ī l. ult. Item si c
uenerit ē p nupt. ut dotis fructus mul
eris sumptib; seruant. ualz conuentio.
Donem est donatio. s. qi quedam compē
satio cum uir uxore. ē sine ab ea poscipit
exhibere debet. Sī ī si pat̄ dotem dari
pro filia. illa in matrimonio mortua pactus
fuit dotem nepotib; restitui. illis inquā
utilis actō dabitur. v. C. e. fruct'. pat̄.
Item uir ī uxor de lucro pacta sa possūt. eq
litate ōseruanda. utriusq ī i ōstitutio
ne ī actoē ī pactione adeo qp si pactum
de lucro ī ex alto latere. maius ex alto m
inusue factum fuit. mai' trahitur ad
min'. v. C. e. Ex lege. ī aut d equalitat̄
totū. ea tm̄ que inē ut min' prestitit
qua compromisit min' papiz. aut nichil
ut aut d non eligitur. hoc tm̄ ita exig
quia si mulier obtulit. ī uir accipe re
cusauit. nomō min' mulier lucrabit
hoc enim casu non dans fuit' ē dan
ut a comitte. ut exactō dotis. Sz ī qp de
dotes ī pp nupt. dant. equis passib; ambo
lare debe. sic intelligo nonq alterum sine
altō non fiat. ut ee non possit. s. quia sipe
tatur pim d'. In similiter pactio nō
procedere. Si ī si uir ut alius quido
natione ppt nupt. dedit. cum non insinua
uerit. licz insinuationis omissio mulieri
non obsit. uiro tn̄ nō insinuanti oberit
ut impactis dotalib; habebit actoē. ut aut
ostēt. u. in coll'. vii. Nunc uideam' qñ pac
ta sup dotē ī donationem sint inutilia. Et
quid inutilia sunt. at pp uim rēcientiam
ut sunt pacto se obstringerē ut teneatur
in solidum. Sat pp honestate ut si conue
nerit ne ob res amotas. donatis. nec ne
ob impensas agz nō ualz. v. ff. e. Conue
nire. Alio enim pacto mulier ad sumdū
inuitatur alio uisanile impugnat. Sz
ī inutile ē pactū pp rei equitatē. ut solu
tolum uir in dotalib; prz. Si ī cūtum
le ē pactū eē natumita totis scām pacta
ut dos reddatur. die ulitori siue longiori
hoc iō ne mulier sonube uolūs conuictiaē
forte. sibi optimā oblatam admittat cū nō
hāt unā nube ualat. Item inutile ē pac
tum. eē. l. ult. sem. Item data dote pac
tio ē incontinenti apud imposita de dote si
bi reddenda non tenez. v. ff. multiplr. plurium
Ass. ut si creditori placeatur. ne sibi liceat
pignus uendere nō ualat. v. ff. d pig. Si
fund' ī d pcario non reuocando. v. ff. d pca
rio. De reb; autem que sunt extra dotē
hoc habetur que parafarna dnr. qp mulier ep
hibitē uir his minime utēt. quid g si mu
lier marito nota ī fenerandas actiones
dedit. ut loco parafarnarū apud maritū
maneant. ī hoc maxie in dotali inst' cui no
fuit scriptum. certe uir his actoes intendet
nullam actione ab ea exigenda. Sed is
in non dotalib; ī non parafernalib; ī usum'
pecuniarū qs exegit. ō se proprie uxoris si
cut uolz expendi. ī penas aut̄ sortis mul
eri sine dolo seruabit. ut in eas ad quas mu
lier uoluit distribuz. proq his parafernis
hāt uir oīa sic ī predotib; erunt tacite
ypothecati. ā ypothece sunt ōstitute ex
presse. v. C. e. l. ult.

De dote cauta ī nō numerata. Rubrica.

Dictum ē. § d dote pcata ī
quia sepe inuenitur dos cauta ī nō numerata
uidam' de dote cauta ī nō numerata. Dote
numerātio fiē inquantitatib;. In speb; ptitio
non promissio. scriptura ue qp adhoc ut mu
lieri repetitio detur. nec enim repetit
ā requā dotem dedit. v. C. qui pot. in pig.
l. ult. Scriptura in quā dotem nō facit
illico. quia uir donatori ató se exausisse
dotem scripsit. ā solemnia. ut ex psona mo
nens confirmauit cum aut legitime o
fectam. Item si illa scriptura quā mulie
rem sibi dedisse dotē uir scripsit cū nō
dedit ā temporis ratioē. putamq temp' tam
tacuit. ā si ult. x. durauit. nisi. nō u

concedentib; parti uiri nullā tm̄ uir sup dotalib;

vt. C. e. hac. § pmittēte his uerb' ...
tam̄ sit.

uabitur. & minoris fauore. si uero. uir bien
nium soluatur. inim. in. annum. si ulterius bien
nium usque ad decennium per sex menses. non
numerante dotis querimonia potest propo
ni hoc in casu. p(er) ta singularia. Exemplo licet
et non numerate pecunie exceptio biennio
artetur. hoc tamen casu. & producitur & arta
tur: producitur quia si matrimonium durauit
ultra biennium et usque ad decennium toto
tempore matrimonii excipi potest. & ultra p(er)
tres menses artatur. si uero biennium
soluatur. inim. ut eciam & si penultimo de
biennii soluatur. inim. non in annum non nu
merate sibi dotis. & non numerate pecunie ma
ritus uel eius heres. uxori uel eius heredi except(ionem)
opponere potest. Est & in hoc casu tertium
speciale: quod aliquando et minor integris restitutionibus ex
ceptionibus ipso iure fuerit illeso. Si decen
nium transierit. in hoc casu restituitur
Ut autem dicitur non solute dotis.

Exposuimus supra de donationibus. de donatio
nibus inter uirum et uxorem.
licatis utrique permissis
que fiunt inter coniuges et sponsos. i. de donat(ionibus)
que dicuntur sponsalicie. & de dotibus propter nup(tias)
& de donationibus que dotes uocantur. Nam & dos
donatio quedam est. Ne audiam de donationibus simpli
citer uerbis inter coniuges. & que inter parentes
& liberos donationes que inhibite fiunt. & de his au
diamus & que utrique utiles fiunt. in habitatione
& de tam habitatione dicamus. Et utique prohi
bite sunt donationes inter coniuges dicamus
& quo iure. & quod aliquando arbitrio ualet. & id ad
notamus & sic per consequentiam intellige poterimus
ceteris arbitrio inutiles fore. & quo modo
ille que fiunt inutiles firmantur in habitati
one eadem dicamus. de donatione inter parentes
& liberos. Prohibite sunt donationes inter
coniuges moribus. ut ff. e. l. i. Tribus ex
causis & quia uenalicia esset fieri mutua & quia
melior pauperior fieret. deterior ditior. &
quod operam potius preciarent questui inter se de
ceptioni. quam honesto amori. uel liberali
potentiori & si moribus prohibite sunt quod iu
re ciuili. Nam uis quod moribus continetur ciui
le est. Prohibitum quod donare coniuges. si
bi quiue eorum sunt potestate. Et his qui
potestate eos habent. Duo quoque consocri non
donabunt. Sed nec mater filio dat in po
testate patris posito. ut ff. e. l. & non cum in
castra tunc enim donare potest forte &
immobilia. licet nec de patre in mobilia. Sed
nec pupillo patrem donabunt. Sed & si fratri
fuisset. ad alium patrem & de peculio quod adimere non
potest. uxori mee non dat recte secundum uel libo
b. si fuerit. ut ff. e. l. iii. & uicio aspiugno
ut ff. e. uiricus. Prohibite autem donationes
sunt fuerunt & de sponso & uir coniuges sui sponso
lo. ne melior sit eorum conditio quod de liquerit
ut C. e. l. iii. Concubinatus tamen femi
ne recte dabitur. non sit miles. nec in militem
meos a focariis spoliari uolo aut impr. ut
ff. de donationibus. donationes. & C. e. l. ii. Mercen
bus quod donatur bene. ut ff. de dotibus. l. affectionis
Est autem concessa donatio sepulture causa. &
pro loci religione. Demum his que cadi
uerbis adiacet. Multum quoque si uxori quid in
uenit. do offerendum. ut ff. e. l. v. Sed h
non sit locupletior. ut ff. e. l. v. sponsalicie. Sed
& si maritus pecuniam donauit uxori ad compa
rationem unguentorum. & ipsa exercuit. uel ea
creditori suo soluta de sua pecunia emerit
donatio ualet. Nec enim locupletior est. que
eandem uirtute mortuam impedit. ut ff. e.
proinde. Sed & si. sponsalicie. Item si aliter
alii fuit manumissionis causa donari. datio
tenet. ut ff. e. proinde. et. e. Item si uir
uxori uel econtra dederit ad refectionem edifici
orum exustorum tenet donatio. ut ff. e. l. quod
sunt. Item ualet datio in annuo
uestiario. ut ff. e. l. x. Item si alter alteri rem
alienam donauit & donatarius eam usucep
it absolute locupletior est non auocabit quia
donator pauperior factus non est. ut ff. e. Si
& h. Item si ambo sibi donauerint coniu
ges & consumpserint quod quandam compensatione in
se excluduntur. ut ff. e. l. Item si uir pos
sessionem uxorem de suo accepit. uel eidem dedit. in
mulier se exhibuit quam compensationis
iure donat tenet. ut ff. e. Si stipulari. & C. e.
Si e. Item si maritus heres institutus dam
nationis causa repudiauit hereditatem. ut admi
lieterem puerum & substitutam donatio tenet.
Sed & si maritus ex trebelliano totam hereditatem
restituit: nullo deducto ualet quod potius ple
nore officio functus uidetur fidem exsoluisse
quam donasse. nec enim de suo proficiscitur
quod ex alieno plenius reddit. ut ff. e. Si sponsus
& Sum. Si quis. Item mortis causa dona
tio in coniugem ualet. Sed & causa diuortii
causa. ut ff. e. Si e. uir. uitricus. Quid quod dice
mus si inter extraneos facta sit datio rei ali
ene & iam usucap. cenerit uel econtra. Si inter uirum
& uxorem facta sit donatio & ante impletum
prefinitum tempus solutum sit. inim. nichilo
minus procedere tempus suffragia constat
quod alio modo fuit inuicem tradita est. possessio
alio uerum quam meruit amouerit. ut ff. e.
Sed & si. Item si uxor ex pecunia sibi donata
usuras perceperit. uel ex predio sibi donatis
fructus licet horum principalium donatio non ua
leat accessiones tamen perceptas mulier iure
lucro lucratur. ut ff. e. Quid quod de fructibus
Cetere donationes inutiles sunt siue per se
sui purpotias personas celebrentur. ut ff. e.
l. In summa datio inutilis nunc est
si donator de suo diminuendo donatarium
fecit locupletiorem. Ceterum sunt alte
rum deest repetitio. cessat. ut ff. e. Si spo
sus. eam. si ceterumque autem donatio inter ipsos fac
ta sit quod ipsis prestit. aut purpotias personas
utique est nulla regulariter. quod si alia rerum respect
causa iniucta sit si separatio non potest fieri dat

soceri. annuum. & econtra dotem posse decimum e. ut ff. e. l. iii.

quod aut spectat

si sequuntur post dota[tionem] valere quod donatio non valet

nonvalere. ut ff. e. Si sponsus. Est autem
sic inutilis donatio quod siquidem tradita non dum
um non transit. et res potest vindicari si fuerit ac
ceptolatum. nulli est momenti si fuerit promissa
aut ipso iure denegabitur actio. aut obsta
bit exceptio. ut ff. e. l. iii. ¶ Sciendum est quod
res tradita et consumpta potest condici condi
tione sine causa vel bonam fidem habuit persona
que accepit. i. credidit donationem tenere
vel condicitur ex iniusta causa vel scivit donationem
non valere. Fit autem repetitio. Sed supradic
tum est tradi nunquam sine duo concurrunt. et si
pauperior factus est qui ditior quod accepit. ut ff.
e. Si sponso. p. uer. xl. Quare ¶ Hec ideo quia
non amare nec tanquam quis inter infestos vel pro
hibite donationis inter coniuges tractande est
sed inter coniunctos maximo affectu et solam
inopiam timentes. ut ff. e. Quid. Sin. Si que
lud inter maliuolos petitionis causa debet agi
ut ff. e. Si sponso. p. ante principium. ¶ Porro licet prohibita
donatio sit nulla. si tamen vir vel uxor donatio
nis causa fuerit non uteretur futurus autem
tamen veniet post divortium condicetur. Set et si ab a
vore vir excepit quadam donationis causa sub
moveri voluit forte audiet absolutione se
tentia quod valebit. sed condicere etiam damni e
rit. ut ff. e. l. iii. ¶ Si ido. ¶ Si uxor ¶ Vide
amus quibus modis revocetur donatio con
iugalis. et quibus modis confirmetur. revocatur
dicto expresso et facto ut vendendo alii do
nando permutando specialiter obligando. ¶ Sed
si in obscuro fuerit quid voluerit donator ubi
obligavit promptior iudex erit ad confirman
dam donationem. quam ad infirmandam. ut
ff. e. hinc. Est enim fovenda donatio que pu
dicitie premio cessit. ut C. e. l. Res. ¶ Infir
matur quoque donatio ita si ea persona que donat
accepit prius decesserit. sed si vir uxori. ut ipso
iure donavit. Porro si superest maritus donavit u
xori. non tamen sic firma donatio si sic prius deces
serit. Set maritum quasi re ipse donasse premori
oportet. ut C. e. l. Vlt. Sin autem ¶ Quid si am
bo simul naufragio perierint donatio stabit. quia
neuter prius decessit nec et id apparet quis prior
spiritum emisit. ut ff. e. Cum inter. Licet videtur di
cendum mulierem prius expirasse quia fragi
liorem habet spiritum ¶ Confirmatur donatio con
iugalis rati habitione. duobus modis. silentio et
expressa confirmatione vel prius decesserit. nec
ullo modo revocaverit is qui donavit. hoc tamen ita
si donatio fuerit inter legitimum modum. ut si
ultra fuerit insinuata. sed tunc rati habitio
prorsus retro trahitur si non fuerit ultra nec insi
nuata specialiter tamen est confirmata. valebit con
firmatio et rati habitio non ex eo tempore quo
facta est. sed ex tunc. ut C. e. donationes. Que predi
cta sunt de donationibus inter parentes et liberos
pene intelligi debent. hec enim iuris impos
sibilitate prohibite sunt. Cum una et eadem
persona iuris artificio estimetur pater et filius
genitor et genitus. sic alter alteri dare sibi ipsi

donare videtur ¶ Valet tamen aliquando exhibitio
donatio a patre collata in filium. puta si dat ei
et eum manifestat mobilia et se moventia. ut C.
familie. Si filius ¶ Item si in filium diuturna
donationem fructuum contulit. ut C. de bonis que li
beris. ¶ Item si dotem pro filia donat. pro principio
pro filio prestitit absoluerit eum illico dos a
bonis patris. ut ff. de collat. dot. l. ult. ¶ Si
forte si pater donavit ubi iam confirmat
et donatio sicut supra. sed tamen et si pater dat
filio velut extraneo suum cogitando de ulti
mo iudicio. et non ait. ¶ Nihil siquidem donatio
omnibus confirmatur. quia res donata in mor
te parentis efficitur filii. Set quia tempore mor
tis adhuc erat in bonis in familia videtur ve
nit. non ut familie erciscunde sit perpiciatur. at
tamen vel alter filius habet actionem bonorum subsi
dium. et non totum vel ex debito. ut C. de i
offic. donat. Si quis ¶ Hodie autem ita demum
proprium si ab heredibus abstinere velit. Tempe
est extestamento fit omnium datorum non relictorum colla
tio vel testator non dari inhibuit ¶ Illud insi
nue huius summe sciendum est. quia donatio
ab imperatore imperatrice collata. et ex tunc ab
initio valet nullamque extrinsecus opinulatione
indiget. ut C. e. l. ult. principium ¶ Illud quoque non est pre
termittendum quod omnino dum sevente que leges
de confirmatione donationum regularunt
ad donationem rerum pertinet non ad stipulatio
nem que utique non confirmatur morte vel
[illegible]o. ut ff. e. Sup.

De repudiis.. Rubrica

Audivimus Codicis de donatione nuptiis
colligendis. et quia omne quod colligatur solvitur
audiamus qualiter dissolvantur. et sic de repu
diis et divortiis. et quia erat de moribus iudici
um audiamus de illo sublato. sed sublato ¶ Ex
ponam itaque que differentia sit inter repudium et di
vortium. unde dicitur quibus modis fiat utrumque quot
testibus qualiter quando ¶ Pena que et
quibus quas scilicet fiant. et quibus modis dirimitur
matrimonium. ¶ Talis est differentia quia repudium proprie lo
cum habet inter sponsos divortium inter coniuges
ut ff. de ver. sig. Inter. ff. Set tamen alterum pro altero se
pissime ponitur. ¶ Dicitur divortium a diver
sitate mentium. ut quia in diversas partes eunt
ut ff. e. l. i. ¶ In sponsalibus dissolvendis hec
verba sunt prodita conditione tua non utatur.
In divortio. Res tuas tibi habeto. ut ab eo. l. vii.
Testes intervenire oportet quales intestamentis
preter libertum eius qui divortium facit. et eius libertum
accipiemus. quia patre avo proavo. cetera similia
versum sit manumissio. ut ff. e. Nullum
fit divortium dum tamen repudiumque mis
so libello et nullum est divortium non verum. et quod
animo perpetuam constituendi dissensionem fit
itaque divortium quod calore iracundie fit. non
prius ratum habendum est quam si perseverantia
apparuerit iudicium animi fuisse. et ideo per calorem
misso repudio brevi reversa uxor divertisse
non videtur. sed nec imaginari nuntii ulli mo
menti est. Invenimus et pena repudiantium sine

donant

donator

a sibi; datio

cammendarum

uequis de

(r)epudiata uel aut. uel hec. ... 7a

causa animum: ut dupplandarum non in amp
lius non in quadruplum ex conuentione. ut C.
de sponsalib. l. ult. ¶ Coniugi diuertenti im
ponitur pena multiplex. perdit dotem et donationem
propter nuptias. amittendo ut non nubat. infra v. an.
uel si nupserit ipso iure fit infamis et ad ultimum
possit accusari. Sane quicumque licite diui
tit potest et antea longe nubere. sed non non post
annum mulier regulariter propter prolis dubitationem. ut
C. e. Consensu. ¶ Dirimitur enim morte cap
tiuitate. Seruitute. ut ff. e. l. i. de pactis dotalib. ut
igitur interdictione non soluitur; si tamen casus
in quem incidit non mutet coniugis affecti
onem. ut C. e. l. i. et hoc casu constante matrimonio
dotis repetitio datur. ¶ Sed hodie coniunx
coniugem absentem semper expectare debet. nisi pro
uero eum audierit subiisse uitam mor
tuum. ¶ Sed et hodie quilibet diuertere non
nubit. sed in monasterium detruditur. ut aut.
ut. In collatione. viii. p. Quia uero. ¶ Cause aut
iuste quibus coniux coniugem potest repudiare
sunt multe. hec s. si arguerit adulterum uel
adulteram homicidam uel homicidam. ueneficum uel uene
ficam maiestatis reum uel ream. falsarium
uel falsariam sepulcrorum dissolutorem uel
dissolutricem sacrilegum uel sacrilegam latro
nem latronum susceptorem uel susceptricem. ab
actorem uel abactricem plagiarium uel plagi
ariam cum impudicis mulieribus coetum ine
untem quod maxime castas exasperat. si gladio uel
alio simili modo insidiantem sibi se ... que in
genuis mulieribus aliena sunt se afficientem
probauerit. hec pene ut omnes communes sunt ui
ris et mulieribus. hec ultima causa pertinentia est
sed seorsum certis causis uir repudiabit uxo
rem. puta nolentis se ... uir rodare ...
abonit communis ad lauacrum pergit ...
marito ... mariti nuptiis cogitauit. ut C.
e. l. ult. Illud quoque notandum similiter sine dote
erit. ut propter nuptias donat. et coniux sua aliqua
ex predictis causis diuorcerit. si culpabi
lis ... patrimonium. Infra quadringentas libras
auri in quartam sui substantie plectetur. si ultra
possedit. in c. libras auri mulctabitur eidem
das quecumque sine causa dederit. ut C. e. l.
ult. p. ii. ¶ hodie tamen per canones nec bo
num omnium predictorum penam optinet.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.

Et quia matrimonio
soluto dos repetitur quemadmodum dos
soluto matrimonio repetatur uideamus.
Et certe dotem ad initiationem mortuo marito
uel matrimonio. uiri culpa dissoluto. muli
er et filiafamilias sine patre repetit. multo
magis emancipata. ¶ Sane dotem profec
titiam nec pater sine filia sua sua sua eman
cipata, nec filia sine patre reposcit. nisi uel filia
matrimonium suum patris consensu reconciliauit
ut C. de nupt. sine consensu in quam filie ex
presso tractatur ut si eius de dote non dissentiat
Sed et si eius de dote non dissentiat propriam tamen pater
solus repetit. ut ff. e. Si eam. Porro dum dos

profectitia in matrimonio mortua filiafamilias sit
uel emancipata. non sed a aimo tractationis
picto ad patrem redit. liberisque non retentis
ut ff. e. p. et C. e. Quippe. dos patrimonium est filie.
et eius filii succedere ei in illo debent. ut C. de
in ff. de minoribus. l. iii. ff. de religiosis. hocque
tamen intelligi debet. et manum tenere. et ex eo ar
guitur: quia filii dotem conferunt; ergo p
dentes eos esse debent. immo est. Sempre qui
conferunt: habent. ut C. de collat. Illam. ¶ Sed
ex eo arguitur: quia ab intestato non pater dotauit.
filia sit filie. abstinuerit a bonis patris dotis. ut
ff. de collat. dot. l. ult. ¶ Quid ergo dicitur si le
at obliuiosi retentio non obloquitur. hoc enim
tunc optinet cum matrimonium est solutum di
uortio. ¶ Sed nec illud constat et pecunie cap
tiuum fuerat. et amisse filii est. nec enim filiam
estimatur amisisse. cum filius filiam ex ea
suspicit. Nec enim sine liberis decedit. qui nepo
tem reliquid et uidemus nobis filios educ. ut
ex eorum prole nobis diuturnitatis memoria
in equum relinquamus. ut ff. de liberorum sign. libros
Illud notandum est quia licet non idoneus
in quantum facere potest condemnatur si factus
est soluendo in solidum exigetur. ut C. e. l. It
aque. ¶ Hinc uidetur necessaria ex superioribus lec
tor aduertere.

Si dos constante matrimonio so
luta fuit.

Et quia dos constante matrimonio quandoque
a marito soluitur uxori. Videamus quid
iuris sit si constante matrimonio soluta fuit. ¶ Co
stante matrimonio a marito dos uxori soluitur. aut ex
necessitate aut ex uoluntate. ¶ Ex necessita
te si uergit ad inopiam. ut ff. e. Si constante
et C. de iure dot. l. ult. et marito deportato.
ut C. de repudiis. ¶ Ex uoluntate puta ut
uxor predia emat. uel ut eius creditum soluat; pa
atrem fratremue redimat. inope exhibe
at. ut ff. e. Quamuis. his casibus licet solue
re non cogitur. si tamen soluit liberatur. at non si sol
uerit dotasse uidetur. non cum fructibus; et
repetit maritus propterea si forte inconsump
tus exclusisse dotis. ¶ Maritus inquam qui dere
tentione pepigerit. ¶ hec tamen ita. nisi uel
uxorem occidat. uel eam adulteram refece
rat. ut ff. e. Stab. Cum mu.

Ne fideiussores uel mandatores dotium dentur.

Olim pro restituendis dotibus
fideiussores dabantur. audi uicesima ne fideius
sores uel mandatores dentur. et quidem nec an
te matrimonium. nec eo constante. mari
tus fideiussorem uel mandatorem. pro dote re
stituenda uel cautionem dare debet. ut aga
tur caute. ne ex proficiscente generetur in commodo
Cum enim mulier personam marito integrem com
mittit uilitate nec eis suam debet credere substan
tiam et testibus credere eorum presentiam quisque
cumque cum tota committunt. ut C. de testibus.
Sicque et cum restituit ne dotem actiorem restitu
et. si tamen fideiussor fuerit datus pignori uel tene
bitur ad instar fideiussoris ac statim datio tene
tur. ut ff. e. de fideiuss. Grece. p. Timore
Sane soluta nichil fideiubere potest. et debet fideiusso

pot q. si ad meliorem fortunam peruenerit omnia re-
stituit. v. C. rem in usus. p. reu. et ff. e. Si cum. p.
quotiens. ¶ Porro mulier rei prius auctore
pot. nec et uiuit uiro reus fiunt. pro dote p.
fundo. v. ff. de iur. dot. mutus.
Nouum totis repetitio. **Rerum amotarum.**
Ammittitur. quia uxor amouet de actione rerum
ammotarum audiamus. Videamus unde rerum
ammotarum actio nascatur. cui. inquit. detur. Et
quantum. quam. quando tempus durat. quales sit hec actio
et de delicto nascitur. v. ff. e. Si mulier. p. ult.
i. ex furto. facit ex eum furtum instituere
uxor uiro rei. licet furti actio non intenta-
tur propter reuerentiam matrimonii carnalis copule.
v. ff. e. l. i. et ii. et pulchre. Sed tamen cessat actio furti
quam alter alii subripuit constante matrimonio. Sed
si successit furti conditione furtiua non rerum
ammotarum actione conuenietur. v. ff. e. l. iii.
Et sic coniux neque furti actione neque rerum am-
motarum conueniri pot constante matrimonio. sic
nec expilate hereditatis. v. C. de furt. l. viii.
Sane si matrimonio soluto contrectauerit queri-
tur. v. ff. e. l. iii. ¶ Porro uxor licet nec
furti nec rerum ammotarum actio possit que-
ri constante matrimonio. si tamen res ammotas post
sit ut eas uindicabit. proponenda pro condicione
ex iniusta causa et cum rei extra petitur. et actione ater
ibi iudicum. v. ff. e. l. Rerum. Nam pro dampno
uiro propter corruptio suo et constante matrimonio
conuenitur a uiro. Sed fauore nuptiarum
petitur et in simplum queritur. v. ff. fur. cor-
rupti. l. pulchre. multo magis. excepto alter ab
altero conueniri pot. ¶ Datur hec actio ei
cui ammotio facta est rei heredi et ammouente
Sed et ceteris patre procuratori. v. ff. e. l. iii. et ff. de o-
bli. furt. ult. Contra heredem si peruenit ad eum uel
post litem con. ut maliis penalibus. ad petitionem
heredi conuenietur. v. ff. e. Si pp. ¶ Datur ei cui a-
motum est et mei fructus. et ratio tempus hab-
tur et incrementi. v. ff. in cond. furt. v. ff.
e. l. pulchre. Sed et si coniux res ammotas non
reddat estimatio fit. per iusiurandum. et. lite
Non enim is cui ammotio facta est inuitus res su-
as cogendus uindere. v. ff. e. Si cum. No
enim. ¶ Neque de cautione cauebit propter contu-
maciam ammouentis. v. ff. e. hereq. ¶ Et
quia rerum ammotarum actio instituitur. deferre
pot iusiurandum. Si ei non refertur. et is cui
defertur cogitur iurare non ammouentis pur-
herede uel. v. ff. e. Marcellus. Idem labeo. ¶ Da-
tur rerum ammotarum actio non tamen pro reb.
quas. scilicet et propignoratis. b. fide possessis. v.
ff. e. Si concubina. Sicut ¶ Datur rerum
ammotarum actio non solum si ammotio facta est pro
diuortio. sed et si cum discesserit. uel quam ammouit
celauit. v. ff. e. Si concubina. Verum et re-
rum ammotarum actio datur. si mulier cum
de iniuria despassus ammouit et duxerit
uirum post qualiter utilis datur. v. ff. e. Si
mulier. ¶ Datur regulariter soluto matrimonio. v.
ff. e. l. a. et in solidum. ¶ Datur contra ammouentem

nec habitur eius ratio ut queratur iniquitatem facit post
petitur cum ex furto. v. ff. e. Si mulier. Ca-
sualiter datur constante matrimonio ex causa neces-
sitatem. v. C. de furt. l. ult. in fine. ¶ Et pe-
tuam quia rei persecutoria est. v. ff. e. Si mulier.
p. ult. ¶ Penalis est. v. C. e. l. ii. et famosa.
Non quia eius pena certa sit aliqua. sed ideo dicitur pe-
nalis. quia ex delicto oritur. et quia contra heredes
non datur ex ordine. propter iusiurandum uincen-
que dicitur lex uiolatur dicere. quoniam sit in qua
druplum. v. ff. e. Adfisam. **Ne pro dote**
¶ Cum in me mulieri bona **mulieri bona**
tam abdicantur iure diuini **quodam marito addicuntur.**
Sane nullo herede relicto decessit postulabit
ut ei consulatur missione in possessione rue-
dicatione. cum tamen omnia sunt ei obnoxia.
Dicitur est. S. generaliter de **de fundo dotali.**
dotibus et qui fundus dotalis priuilegio munit-
dicam defuncto dotali ¶ Videamus quomodo
dicatur dotalis. et quis quo priuilegio gaudeat.
dotalis dicitur fundus ex permissione. sed domini translata pos-
sessione. ut qui tradita. ut licet uideatur. ff. e. cum.
l. Si fundus. Sed et quid sit cum dotalis. ut quando
dominus restitutus. Item qui erat dotalis. v. ff.
no. do. legatum. non alienetur. v. ff. soluto ma-
trimonio. de dum. ¶ Is solus proprie est dotalis
qui inestimatus traditur est. fines uiri de subreli
tute in usu uxoris manens de naturali iure
Idem si estimatus electione perbita. femine pre-
cum habuerit est ab estimatione persequis electi-
onis precium. v. ff. e. q si. ¶ Eo priuilegio gaudet
quia alienari non pot. spontanea alienatio
ne et si mulier quadringies uelles consentit
Secus uideatur propter nuptias. nam si mulier consti-
tit. primum et post biennium ut que soluendo.
alienare potest et obligare. Sed non totale fun-
dum. nisi forte casualissime putatum ut ali-
ueniat uxoris reddatur. v. ff. de iur. dot. l.
ult. ¶ Sane ex necessitate alienatur. ut sunta
titulo non puto sed procedit ad instar minoris ec-
clie. v. C. e. l. ult. Sed ex necessitate et alie-
natur. puta ut exempti dampni infecti missus
in possessione. uisitusque sit possidere dominus. Item ad he-
dem cum uniuersitate transit. sed cum sua causa uo
non posse alienari. v. ff. e. l. i. **Diuortio facto.**
Diuortio sepe contrahitur facto **apud quem liberi mo**
an apud matrem patre nunc **rari uel educari debeant.**
liberi morari debeant. Audiamus certe ex ordine
maiores trimo. apud patrem minores. apud
matrem morari debent. uerum iudicis uel
estimabit. apud quem melius morari ac nu-
triri debeant. post triennium tamen paternis expen-
sis ali debent. et apud matrem constituti.
Occasione supra **De alendis liberis ac parentibus;**
apud quem morari nutririque debeant liberi. Audi-
amus de liberis alendis a parentibus et e contra. Et
certe pater cogitur alere filium. maxime il-
lum quem non suffic. Ipse naturali stimulo
excitantur parentes ad educationem filiorum.
v. C. rem in usus. hoc ita si confiteatur esse fi-
lium sine quo uideri firmatum cognoscit. et alium

h. si ad meliorem peruenit

solet

marte

Si impubes. et enim iniquissimum patrem egere: cum filius delectet
[illegible] sit in facultatibus. ut ff. e. l. Siquis.

uideretur. alioquin pignoribus captis cohercebitur. ut ff. e. l. Siquis. §. Sed. et l. Siquis. et hoc suadet senatus consultum plautianum. pena pignorum tenuitatem. et post iudicium edicto preterea propositionem et remedium aliorum iurium indultum, ut imo. ut C. de patria potestate. l. penultima. Certo quoque filius emancipatus cogitur alere parentem inopem. ut C. de patria potestate. filia. et ff. e. l. Siquis. ... Item simili ratione patronus libertus, dominus uasallum, uasallus dominum. ut libertus patronum, patronus libertum egentem debet exibere: in commutatione id sibi ademerit indignusque reputatur. ut ff. e. l. Siquis. **De concubinis.**

Expeditum est supra a principio, sicque de uxoribus de quibus nascuntur filii legittimi. Nunc de his qui non nascuntur filii ex concubinis, quidam spurii et bastardi. Audiamus de concubinis. Concubinam unicam et in domo eius habere, qui uxorem non habet, sicut uxorem posset habere, et illa posset habere. Concubinas enim non plegios assumpsit. ut ff. e. l. In concubinatu. Fieri autem potest concubina cuiuscumque etatis, dummodo non sit minor xii. annis. Non tamen concubina patris erit filii, ut etiam propter eum nefarius est concubitus. ut ff. e. l. Patroni. Potest autem concubina libera, propria et aliena. Ingenua quoque maxime, que sit in loco obscuro. Item qui administrat in prouincia, licet ex ea constitutione uxorem habere non posset, concubinam habere potest. ut ff. e. l. ult. **De naturalibus liberis et matribus eorum et ex quibus causis iusti efficiuntur.**

Quia de concubinis nascuntur liberi naturales, qui et ipsi aliquando ut legittimi fiunt alias, uideamus de naturalibus liberis et eorum matribus et ex quibus causis iusti et legittimi efficiuntur. Ex parte itaque et ex quibus causis naturales efficiuntur legittimi et qualiter eos natos esse oporteat, et qui fiunt legittimi et quando naturales manentes naturales, id est spurii, bastardi, succedant suis naturalibus patribus et ex testamento et ab intestato. Fiunt legittimi si parentibus emendentur contendentur. ut ipsi patri succedant et pater eis, non patris cognatio eis, non ipsi patris cognationi. Sic autem eorum matre, iam celebratur dotalibus instrumentis, id est nuptialibus confectis. Si pater dixit in testamento legittimos non habens uelle eos fore sibi legittimos, ipsique consentientes aliter enim non procedit principi supplicantes exibeant testamentum et sic principis et legis dono fiant heredes et legittimi. Item si in testamento sub scripto filios uel filium nominauit: et si pluribus habent naturalibus id amplectentibus prodest adiis filiorum legittimorum accipiendis. Sed et si cum ancilla rem habuit et post dotis in scripto facta fuit, ipsa totis in scripto ipsi dotis in scripto sint et libertate fruantur uel suos. Et est notandum quod matrimonio concubina facta non soli illi qui antea nati erant, sed et qui post nascuntur legittimi fiunt. Fiunt autem ita legittimi dummodo sic dictum est si nascantur ex concubina unica et in domo, et si nascantur

ex eorum legibus non reprobato. et quod contra alius prohibitus alius punitur. propter fragilitatem humanitatis alius reprobatur, plerumque cum uxore legittima reprobatur, et fit ab uxore habente. et ab eo qui uxorem non habet: ab uxore habente tribus modis, puta si uxorem habens de facto suam uxorem superinduxit et ea abutitur. Item si superinduxerit concubinam. Idem fiat si accessit ad aliam mulierem qualemcumque, siue alterius uxorem, siue alterius concubinam, siue aliam mulierem uirginem, uiduam, consanguineam, uel monacham. Et ab uxorem non habente. ab uxore non habente fit contra reprobatis duobus modis, puta si quis abutatur aliqua extra domum uulgo passim, uel si quis abutatur pluribus non uxoribus pluribus succubis quas habet in domo, porro in tertio casu uxorem non habens sicut habere non posset licite contra. Et si quis talem habuit in domo unicam et de talibus concubinis hic agitur, certe magis debent pellices dici, uel succumbe quam concubine. Igitur talis distinctio sit potest filiorum. alii sunt legittimi et naturales. alii sunt naturales tantum. alii legittimi tantum. Naturalium tamen alii sunt spurii, alii liberi. Liberorum alii succedunt, ut nati ex perfecta concubina, alii non, ut nati ex reprobata. Eorum qui sunt naturales et legittimi alii ab initio, alii ex post facto. ab initio ut ex matrimonio concubina primordialiter iuncto. Ex post facto ut ex matrimonio concubina post contracto. Eorum qui sunt legittimi tantum, alii per adoptionem simplicem, alii per arrogationem. Ex testamento succedunt et spurii si pater nec legittimos reliquerit, nec parentes contra testamentum, et tamen illos eis potest omnia legari. Si uero legittimos solos, uel et legittimos et parentes reliquerit, spurii duntaxat unciam percipere poterunt, et ad eam uirtutem illorum matrimonium si sint in medio uocabitur, nec in dimidio sola concubina in semiunciam. licet hec non legatur: ubi talis pueris decedit testatus. Sed ubi decedit intestatus idem in dimidio dicendum. Si soli concubine reliquerit semiunciam, uerum eam uirtute cum natis diuidet. Immo non procedit hec quam quanta nil extraneum relinquere potest, nisi de sola, id est sine filiis. Si uero non parentes solos reliquerit: relinquere eis pater potest, tamen bastardorum necessariorum falcidiam suorum esse reliqui potest relinquere naturalibus. Ab intestato si reliquerit, uel legittimos uel uxorem saltem, multo magis fiunt neque in nichilum succedunt, et licet ipsa non succedat, sibique non prosit agnatis prodesse uerit. Si uero nec uxorem, nec legittimos reliquerit in duabus unciis tantum ab intestato succedunt. Certum habebunt cognati, uel filius si tamen pater ille legittimus natus fuerit sed nempe et si pater bastardus quoque erit, et filii bastardi, et pater talis filiis talibus, et filii tales patri tali in eo uidetur autem in hiis omnibus non loquitur in solidum succedunt, et ab intestato. at uel uirtute in solidum et in medium. at in medium et in totum. Ex testamento, et in solidum, et in pene solidum, et in medium, et in media. In medium autem illis naturalibus perdere debent

nō posse.

intelligi quos constat esse suos naturales filios
quod ego dico constare non posse. n. naturales ex
unica in domo. Ergo si quis duas habet in domo. in
dictum constare. in duabus habitis in domo. si autem
unam. dicamus istud constare non conferri
quia illi contubernio. et prorsus cum illis duabus
contra legem fuit. sicut si qui ex his nati fuerint
nomine patris carent. hic pater eorum esse velut
sunt filii naturales. Is enim solus pater est. quem nuptie
demonstrant. ut ille solus concubinatus
quem per leges nomen assumpsit. ceteri bastardi. non
alendi sunt. De testamentaria tutela.

Exposuimus supra. de casibus. nec de his qui contractibus. et quia
inter quasi contractus dignior est tutela. Audiamus
de tutela. ut alibi diximus supra. quoniam parentes ne-
cesse habent liberis providere in alimoniis. et quia debi-
tis providere in tutoribus tenendis. Audiamus de
tutoribus et sic de tutela. Et quia tutela alia te-
stamentaria alia legitima alia dativa. Consequens
quia testamentaria dignior est. primum de testamen-
taria dicamus. videamus ergo que tutela dicatur testa-
mentaria qualiter distinguatur. quis possit in
testamento tutorem dare quis non. cui et cui non. Sed pri-
mum dicamus quid sit tutela. unde dicitur. Est autem
tutela potestas et ius in capite libero ad tuen-
dum quippe etatem se defendere nequid. iure. scilicet
civili data ac permissa. potestas. scilicet duplex ad
distinctionem cure. Nempe curator cogitur quod
suscipere curam. sed non adultus potest quam ad litem.
Sed tutor cogitur subire. et pupillus admi-
ttere. In capite libero ad distinctionem dominice po-
testatis. quia hec omnia pater habet addere adve-
dum eum qui per etatem se defendere nequid
ad tuendum. scilicet dum taxat. sed patria pote-
stas est et adquirendum eum. et solum pa-
ter non nominatim impuberem solum tuetur sed et in
puberem. eaque subiciuntur iure civili da-
ta ac permissa. non de distinctione sunt. sed ta-
le divisionem innuunt. Si quidem permissa dicitur
tutela legitima dativa et testamentaria. et quia
testamentaria excellentior est. de ea primum di-
camus. Testamentaria dicitur que in testamento da-
tur. et codicillo testamento confirmato. v. ff. e.
l. iii. At tutor testamentarius inutiliter datur
Is potest dare tutorem qui habet testamenti factionem
non mater. multominus alius extraneus. Sed si mater
dederit et si non instituerit in ea dum confirmabitur
i. si apte non invenitur reprobus. Sed si extra-
neus et liberis patronum instituit confirma-
bit patronorum. Sed si apte plus dat
intestamento. et suus plus. et alienus. tacite eo
solo. post additam hereditatem. tutelamque ad
nullam. liberi fuerit. v. instit. e. Datur et pro-
vavus et magistratus. licet si fuerit excusatus.
liberis. filius familias. non femina. ex ordine
non minor. Non ratio. Non incertus tu-
tor. Inde est quod si dico tutori. ut duo appello
nisi tutores dati sunt in testamento. nec ap-
paret de quo sensit. neuter tutor erit. v. ff.
e. duo. Non prorsus. inutiles. furiosus. hi in
auctoritatem prestare non possunt. v. ff.

e. l. vlt. Item post dum taxat filio impu-
beri. in potestate posito codicillo confirmato
testamento. unde ergo oportet subesse. ut sit filius
in potestate impubes. et in testamento ei tutor
datus. si a patre legitimo datur tutor datio
non sequatur confirmatio. multominus tem-
matris datio. et naturali filio patris ut si
ut cuiuslibet extranei et institueritis. Non
his tamen omnibus confirmatio fieri debet. De confi-
equatur ut de tutore rmando tutore.
confirmando dicamus. Inutiliter datus tutor. et
a legitimo patre indiget confirmatione. pu-
ta pubi et suo vel impubi emancipato. vel impu-
beri et suo non in testamento codicillo testamento con-
firmato. multo magis si spurio filio. et in hiis que
ei reliquit. v. e. e. l. vlt. Sed et a matre datus. ergo
inutiliter. Sed solet quod debet confirmari a pretore curatu
rome. a preside in provinciis. Sed si non relinqui-
debet ubi instituatur. In quibus tamen si instituatur sic
confirmatio. Illud notandum quod pater volens
regere minorem. exheredationem. et heredatio filio i-
pubi. dat tutorem. v. ff. e. l. iiii. et C. de instit.
Ex his potest intelligi quod duobus modis pater le-
gitime inutiliter dat tutorem sine testamento. vel
in intestamento. sed non suo impuberi instituto
exheredatione. filio. filie. postumo. postume vel
nepotibus que non sunt recasuri in potestatem
sui patris. v. ff. e. l. iii. Sed si recte filio. vel fi-
lius. et filia. et filie continentur. sed non esse et po-
stumum non esse. Item si dixerit testator sin-
gulariter do tutores filio. et pluribus videbitur
dedisse. si plures habet masculos et feminas
et postumos. Plane si dixerit filio. vel filius ne-
potes non continentur. Sed si filiis dixerit con-
tinebuntur et nepotes. v. instit. quidam. tu.
testa. Sed alius a patre inutiliter datus
opus enim est confirmatione supra. ergo et si ma-
ter dederit filio suo legitimo vel bastardo.
pater et naturali in hiis que ei reliquerit. v. C. e.
l. vlt. Idem si agnatus dederit. cognatus
affinis. amicus. vicinus patronus. liberi. certe in
his omnibus nec valebit datio nisi subsequatur
confirmatio De legitima tutela.

Et quia legitima succedit testamentarie. vi-
deamus de legitima. videamus que sit differentia inter
legitimam et testamentariam. unde dicitur legitima
in quibus differunt. et qualiter firmatur. Diffe-
runt quia testamento tutor datur. hec ipso iu-
re competit. Item in testamentaria sit tutor
et extraneus legitimus non est. nisi consangui-
neus. dicitur legitima que competit consangui-
neis. que a lege xii. tab. introducta est illa
que patronis defertur ad exemplum dicitur legi-
tima. ut cum libertis succedat eius tutelam
subeat. Sed et fiduciaria tutela quam pater e-
mancipator accepit filii legitimam dicitur exemp-
laris ad exemplum patronorum. quo patre
defuncto. si liberi tum sunt sexus existentes. fiduci-
arii tutores fiunt filiorum suorum et fratrum. v. in
instit. e. l. xiiii. quod legitima ut orphano-
rum et similium prisus. Deferetur iure sangui

tutela p legem ueterem duntaxat agnatis
masculis. non cognatis. s; hodie ꝛ parit. ꝛ ag-
tis. ꝛ cognatis. s; masculis non feminis. ex
ordine. nō minoribꝫ annis. xxv. fors ꝛ enim omni
tam nouum foeda confusio agere sub tutela ꝛ
tutelam administrare. dumtaxat fruct. in
tegris uiris .i. nō capitis diminutione. ut
media passis. pt quam int fres. v. C. e. l. fi.
¶ Legitima patronorum defertur illi patrono qui ipsum
te manumisit. ut int uiuos. ut ex causa fidei com
l. sicut lege accep. ut manumitterentur. s; eo cessan
te constitutio manumisit. Plane ex rubiano
manumissus liberis. non habebit eum patro-
num tutorem qui rogatus fuit manumit
tere. v. ff. e. l. iii. p. m. ¶ Item notandum ¶ Et
legitima patronorum differt a legitima
agnatorum. quia legitima patronorum pertinet ad
solos liberos. non ad eos .i. adnepotes. qui sunt
nati ex alio filio mortuo. In agnatis secus
¶ Sed ꝛ patroni non satisdant. in pretorio. s; agnati sic
v. ff. e. l. iii. ꝛ l. duplex ¶ Finitur autem tutela
multis modis. primo pubertate sublata femi-
nis uenia etatis uerecundia inspectione. ¶ Finitur arrog
atione facta tamen tutoribꝫ consentientibꝫ. ¶ De
portatione. ¶ Relegatione. in seruitute
p ingratitudinem captiuitate suspensiuē. Fi
nit quoqꝫ morte pupillorum ꝛ tutorum. ¶ Pup
illi quoqꝫ capitis diminutio. s; minima si tu
telas perimit. s; capitis diminutione tutoris
hec maxima ꝛ media tollatur. omnis tutela
minima tamen nō ii sola legitima. ¶ Finitur
quoqꝫ certa conditione. ¶ Certo quoqꝫ adueni
ente tempore ¶ Sed ꝛ desinit qui est tutor ai
intorqꝫ si sunt remoti. ex cusatiue. v. in
fra. quibꝫ modis tutela finitur. Qui petant tu
Audiuimus. §. de testamentaria tores t curatores.
tutela deqꝫ legitima. Audiamus de datiua.
quia datiua tutela constituitur p precentes
ꝛ p iudices qui dant eos. ꝛ p eos quidam. con
stat; quia primum sit petitio quam datio. Videamus
qui petant tutores ꝛ curatores ꝛ que sit dif
ferentia int datiuos tutores ꝛ superiores
ꝛ certe superiores nō petuntur datiui petuntur. ¶ It
testamentarii sub condit. dantur datiui. ¶ It
superiores ipso iure sunt tutores hii nō. ¶ Item
sui a testatore dantur. a iudice minime. Pe
tunt autem tutores ꝛ curatores quam ex necessi
tate. ut liberi matrum. quam ex uoluntate ut
ceteri. ecce enim mater si nō petierit tutorem
filio impuberi. ab eius successione impubis re
pellitur mortui. ii fortuito casu ipsam maior
excusetur. v. C. e. Cum mater. ¶ Eternigno
scitur matribꝫ si ei non frustrantur. ali p
uenire repetit. ¶ Ut si eorum filii perire
egerunt. v. ff. ad tertull. l. ii. ¶ Si uero pete
rit lugubrem impubis mater successionem hab
bit. si compulsa petierit. tamen enim punie. ac
si non petierit. v. ff. ad tertull. l. ii. ¶ Cogitur
que mater filio tutorem nō habenti tutorem pete
nō passe. s; causatiue. hoc est si uelit succede
petit autem ibꝫ modis ꝛ ex nouo. ꝛ uectes rep

benda ꝛ inutilibꝫ datos confirmando. v. ff. e.
l. iii. Ubi petant tutores uel curatores.
Et quia nō in omni loco petuntur tutores. Audi
amus ubi petantur ¶ Ibi uno pupillo origi
nem habent p patrem. ut ubi eorum sunt facul
tates. tutores ꝛ curatores creandi sunt. Qui si
prouincia ubi morantur nec possidentur. nec tamen ori
ginem trahunt in patria sua legitimos
defensores sortiantur. De tutoribꝫ uel cu. illustrium
Et quia illustribꝫ spectabilibꝫ. t clarissimorum t
clarissimisqꝫ pupillis ꝛ pubibꝫ. psonarum.
ꝛ inclinandantur tutores ꝛ curatores. Audi
amus de illustribꝫ ꝛ quid illustris prefectus. cum pretore
adhibitis quatuor. x. uiris de numero centumuirali
cum eo sue nominabit. qui quos sue idoneum uideo
ue conperit. hii tamen de illustribꝫ pupillis debent intelligi
quibꝫ nec testamentarii defensores neqꝫ legi
timi. in uetate facultatibꝫ suppetunt. Imp
uinctus autem curiales nominare debent. si ipsi cer
ande sunt. v. C. de tutoribꝫ clarissimarum pso
narum. l. i. ꝛ ii. A quibus dari uel dari tutores uel possit.
Audiuimus de petitoribꝫ tutorum ꝛ curatorum. Nunc audiamus
de dantibꝫ eos ꝛ quidam possunt. ¶ Dare potest tu
torem ꝛ curatorem rome prefectus. pretor preses in
prouinciis. Sed ꝛ si magne non sunt facultates
pupilli. ut ad duplum .i. usque quingentos sol. defe
sores ꝛ presules sacerdotes creabunt eos. v. i. inst.
de atiliano. tu ¶ Dari possunt tutores hiis
h enim quibꝫ est factio testamenti. ꝛ soli liberi au
dientes ꝛ puri ꝛ certi ꝛ quid recte ¶ Dari tutor
ꝛ curator patris familias maior filius puer bono
natus ut consul. pretor. hic se possit excu
sare. ueterani heres qui nō miles. non furiosus nō
mente captus. non demens nō prodigus nō
condempnatus de crimine. nō mutus nō sur
dus. nō minor. nō mulier. si accessare impet
uerit. v. ff. de tu. l. ult. ꝛ ii casuale. ff. v.
ꝛ e. prout non luminibꝫ captus. nō pater mo
nat colon. v. C. e. l. ult. nō minoris debi
tor. non eps. nō monachus. nō pbr. nō diaco
nus. non subdiaconus nonquis clericus. s; ut tamen
nec intestato. nec audiente dantur. hic pdic
torum quidam ad legitimam tutelam admit
tantur. C. de epis. l. Generaliter Quando mulier tutele
Olim feminam tutelam filiorum suorum est habendo
rum casualiter. non impetrabat. sinautem se nō
uolaturam ad secundas nupt. s; hodie hoc sacramentum
dum nō exigitur. s; tutela sui sacramento habi
ta si conuiolauerit expellitur a tutela saluo omnia
lio iure filiis. ¶ Admittitur autem ad tute
lam ꝛ si directiuq sit filiorum. debito insta
natura manente. hec mulier sit sec. ꝛ prefe
tur mater in tutela ꝛ auia omnibꝫ legitimis
tutoribꝫ ꝛ datiuis. soliqꝫ testamentarii mater
procedunt. Ita tamen sunt tutrices. si in actis
ꝛ uelliano ꝛ omni ei auxilio renunciauerit. v.
C. e. l. ult.
Tutorem habenti quando tutor detur
puta in locum curieti ꝛ suspecti. relegati ꝛ ob
augmentum facultatum ꝛ huius tamen modibꝫ meliorem
tem de qua tutor. hic enim tamen. ii de pubi. curator

tū impubi dant. ↄ hec ad publtate. sic tutela fini
tur. v. ff. d tutorib. aut. l. Curatore. q impb. h dr
curator quia datur impubi. in re tutor. q datur
tutor hiti. nun tū improp curator. quam tu
tor dr. propre aut̄ uocatur adiutor sui admi
nistrator. v. ff. d tutel. l. Sol. d administratione
tutor. seu curator. ↄ d pecunia fenerandā pu. d pp.

Vidimus. s. d oiū tutor. ↄ curator. creatione
relinquit ut dicam d eor. administratione. qd n
confert creatio. n sequit̄ amministratio. ↄ adiecta
in re pecia pupillari nonferenda. f. d ponendā. Vi
dam itaq; qualit cōpellatur administrare. ↄ ex
quo tpr. ↄ qd sit tutelā am ... ministrare. ↄ q
debat iure amministra ... tionis agē. cō
pllitur aut̄ tutor. ↄ cu ... pignorib; capt̄
tutelā ↄ curam agnosce ... re ↄ ordine ap
fice. v. instit. de satdat. tut. ↄ curat. ff. e. l. 1.
Nisi compecunt excusauit. ↄ j. cpra pstituta exq
tuoi innotuit: ut nimis uita ignorationis uacia
nondicat se uoqtum ee accede debuit. ↄ tene
bitur siquid pierit. qque ↄ dgerendis siabsti
nt. cum ex cusatione arguitur. v. ff. e. l. Ita. s
ult. Et siuitatur in dubio. an sciuit pupillus
proluire deb. v. ff. e. l. Tutor. ↄ C. d picio. tuto
rum. l. Si tutor. Inuitatum. Sin deb. an
te facere. quā administret. ↄ satisfare de illeq
satisdare deb. ↄ iuriue deb. tutor. ↄ curator. q oia
gerant q utilia putauit. ↄ inutilia n amittat. n ō
tam excusatur. Porro eaq sua
ti non possunt. s. fuando si pereunt. ↄ pt tuitā
nu ↄ satisfactione. ↄ eta decretū distrahitur.
Tutelā amministrare cuiaue nil aliud ē q bona
pupilli ↄ adulti ↄ attingere ↄ aggerere. v. ff. e.
Ita. s ij. Vidiam itaq; que tutor. ↄ curator de
bet agere ↄ que dbeat omittere. Agere
deb. pecuniam pupilli deb. deponere. si pdia
q emat ydonea non possit inuenire. quo adec
casio emendi pariunt. hoc ita n pecia fit. pmo
dica. n tutor curator suspect fort. tunc ē p
modica deponenda ē pecia q pda comparēde
b. ↄ inde deb. supflua aialia uestimēta at
trita. ↄ ea q fuando fuari non possīt. ut poma
prni cerasa. ↄ si testator bonā fide reminsit īuv
mūcieneq; concessit. ut ↄ si dpcit. ut tutor nil
inde distraher. ↄ tū casuros subiectas neglecto
testatoris impia. Nemo enī ī publicū remitte
pot. nec formam antiquit ↄstitutā. v. ff. e. l. a
p. ult. ↄ p. pup. ff. d legat. i. l. Nemo. Debi
re quaq; deb. do. pp. nupt. constituere. p modo
facultatum. pupillor. ↄ pupillar. adultor. ↄ
adultar. alimenta constituere. q si forte
de suo prestitit. repetere potit. v. C. e. l. iij. ↄ
ff. e. Cum p. Alimenta inquā his ↄ circa pupil
lum sunt. v. ff. e. l. Tutor. sm dignitatē moreq;
deb. instituere. Sta; pterum tutoris officiū ne
pupillum relinquat indefensum. v. ff. e. Tu
toris. Ergo solutionē sibi faciendā deb. adm
ittere. procē deb. postulare. iudiciū subire. al
ioqn indefensum eum relinqt. v. ff. e. l. Gnalr.
Suscipe aut̄ deb. tutor ipor. iudiciū si pupil
lus fuit abē. ut infans ē. Postea satis ē si pupil
lo suscipienti. auctoritatē pstat. v. ff. e. l. 1. ↄ

u. In adultis. Sed Quidq; si tutor ī casu opti
nuit poderitue. ipi eq qd nō dubiū. cū credē
tur. n forte se ↄ ↄ optulit. s. dubiū pupillo
pu adulto fcā. i. p. pubtatē. v. ff. e. l. ij. hic
tū solutionē tutor dat aucte. tū d dnio
pupilli. tutori solūit. hic ipō iure debitor lib
atur. non tū plenissime; restitutio n sequi po
test. si pupillo soli soluit. nullo iure liberabit.
Si tamē pupillus nato petens pecia salua
h. r. do. ma. except. submouebit occasionē
cuius uolens trahere. ad uniquū compendiū
suū. Ut q plenissime libe ↄ n timeat
restitu. sub iudice soluat. Aliqn tū ē restituti
one non rescindi solutio. soli tutori. curatori
fcā. Iussū iudice. puta in solutionib; reddi
tuū pnsionū usinanū biennales uicias nō
excedentiū. v. C. e. Scim. l. Constitutioē
ī remex igere. d tutor a se ipo ↄ in bois pupil
li ponere. sibi quaq; soluere pot. hic sibi uē
dere nō ualet rem pupilli. ps tamē n ipe u
nic ē tutor. Exigere quoq; debit debitores
pupilli. ne sic efficiantur non solūendo. tene
antur. v. ff. e. Si res. s Nisi piculū nimi sub
tout ipsit. v. ff. e. Quotiens. Et cetē
tutor libe deb. ea que agenda sunt agere.
Namque. b. f. egerit a pupillo n rescidetur
nec hoc si admitteretur: in pupilli pnicem
iteretur nēmine ad ei negocia accedīte.
v. ff. e. l. de reeco. Porro nec transigere
nec nouare pot. cum ↄ pno pupilli. v. ff. e.
luti. s ult. Sz nec donare pot res pupilli
cum q; donatio nō claudatur ī ūbo amminis
trois. cum quia dillapidatur. ↄ tunc dmum
tutor. qui gerit dm loco hē cum bn amm
strat. non cum spoliat. v. ff. e. ↄ pe uripree
ex fundum. s de bo. ↄ ff. e. tutor qui. ↄ C. e.
non oī. Modicum tū donare pot. puta
sollempnia munera. puta; ↄ cognatis mit
tere. v. ff. e. l. Cum plures. ↄ modicum. v. d
dictum ē iniue. ↄ aliqnō obligare. ē inobi
lia. prohibe. s. quā noie pupilli instituerit.
v. C. e. l. ult. Sz nec manumittere tutor
autoriue mancipia. pupilli adulti pot. quia
manumissio in amministratione patrimonii
non continetur. Item tutor curator pecu
niam pupilli fenerare non deb. id adulti
quia nouissime. i. iure nouissimo cautū ē
pecuniam pupilli non ēē fenerandam a tu
tore. q si fecit mutui subiacebit piculo. q
licetumq; contingerit. quid si tū in eundo ue
titum fenerauit. fenus utiq; pceptū pup
illo pstabit. Sz p depositum officiū deb.
tutor mouere. pupillum pubem fcm. ut si
bi petat curatorē. v. ff. e. Itaq; p. in. Nego
tiumq; q prius inceperat deb. ↄ pa ↄ sumā
re. Illud notandum ē. q si plures erant
alic pupilli tutores. ↄ aliquid de bonis furati
fuerint. sing li censuram nō soluēte duplum qui
to act de rationib; distrahendis oeci liberant
Non eni uidentur tam furtū facere. quā at p
fide agere. v. ff. e. l. Tres. d periclo tutor. ↄ curator.
Sequitur ut audiam de picto. tutor. ↄ curat.

Senator

et quis tutor et curator qui gerere debuit. pretio
successerunt. si negotia peracta. tutor et curator
unquam soli illi qui gerere debuerunt. sed tutores
honorarii. et qui dantur notitie causa. ut ff.
e. l. iii. et C. e. l. i. Blandiuntur enim sibi
qui aiunt hos non teneri. ut ff. e. l. iii. Te-
nentur autem ita ut gerentium facultates
primum excutiantur. ut ipsi pi. Sed et in.
quibus et hi qui non gerunt tenentur
ut dissimulaverunt. fraudem adhibuerunt
ut participaverunt. ut cum suspectos facere
deberent non fecerunt. ut C. e. l. ii. Distin-
guitur autem qui gerere debuit conveniri ut di-
visim gerant. Sed conveniri unus quisque in
solidum potest conveniri hoc remedium competere
possit impetrari. Quis si propria auctoritate
tutelam diviserint. Sed divisio facta a testato-
re ut a iudice non ut a testatore potest conve-
niri. ut ff. e. l. iii. et iiii. Sicut culpa ut dolo
non removeretur. ut tarde removeret. vel
suspecti causam agendo. ultra pupilli prodi-
derit. ut C. arbit. tu. l. ii. Arguetur et ubi
quibus in solidum. Tenetur et de pretio rerum perem-
ptarum pignerum ut si simile fuerunt reposita
et non in orreis tutis recondite. dolo. culpa
lata. levi secus si perierit pro fortuitu casu
non obstante pacto ut initio. Tenentur enim
tenentur non de dolo et culpa lata. ut si con-
venerit. predia non vendi idonea non electo
in conditione bona. ut ff. e. l. tutor. quod re-
p. p. iii. Quando ex facto tutoris vel curatoris minor
Ex facto tutoris ut cum res agere vel conveniri possit
convenitur minor. Ecce enim exequi actum. ut si iu-
dicatus sit tutor in causa pupilli. ut condem-
natus eius pupillus. post pubertatem conveniri re-
ptatur. utili actione pro iudicatum ducere non tu-
torem curatorem. ut confessus fuerit pupillum occi-
disse. ut ff. ad l. Aquil. proinde. Si contractu
tutoris. vel si pecuniam pupilli credidit ei sibi fue-
rit stipulatus reddi. utilis prestatur pupillo si
finita tutela datur actio. Sed et si tutor pecuniam
credita in rem minoris sit usa. pupillus
utiliter convenietur. Item si tutor curatore lo-
caverit. vendidit pupilli adultive non enim tu-
torem. curatorem ne acceptione tutele
ut utili neg. ges. nomine cave potest conveni-
re: sed conductorem emptorem potius quod
exigere. ut C. e. Illud quoque sane certo
certius est. quia utile communi precium pup-
illi credita per tutorem pupillo. directa con-
dictio et directa ypothecaria queritur. Si certe
ab uno et a pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere
tutoribus et curator. et agere. Proinde. vel conveniri possit
defendi potest causa pupilli et adulti ut.
si administratio non est divisa. ut si et est divisa
auctoritate presidis. Si vero sit divisa. ut a iudi-
ce ut a testatore: uni tamen conveniri insinuan-
dum ab ipsis litem inferri. qui in ea provincia
administrant. Ne tutor vel curator vectigal
Qui tutorem ne conducat conducat.
vectigalia. Sed nec desit tutor. nondum tamen
rationem reddidit. pupillo. ut adulto sup-

stiti secus si ratione non reddita ipse pupillus
mortuus est. Sane in morem tutoris. ut cum
tutoris successore non distinguitur: immo necessario
tutor curatorve successit. et quicumque fisco de-
berent falsi tenebitur. ut ff. ad l. cor. l. i. Si
tamen periculi mois peccavit. tunc ultro adiens et
vectigalium minoris satisfaciens. falsi crimine ex-
cusabitur. Sane si primum fisco fuit obstrictus
et postea tutor curatorve eligantur pretio de excu-
sare potest. De tutore vel curatore qui satis non
Tutores alii satisdare debent ut dedit.
legitimi sine inquisitione dati non debent
i. non [illegible] satisdare. quod tamen si
plures fuerint [illegible] et hi non debeant neces-
sariam satis [illegible] cautionem exponere il-
lam que est volu [illegible] taria debet prestare. Na-
commodius sit ut tutela regatur. primum quod per-
plures sint se non convenerint. nec a pretore de-
cretum sit quis gerat. nec a testatore alter alii
vero satisfacere non potest. Sed si alter aliam satis
obtulerit. is cum satis oblatum est. necesse habet ut
satis accipere. ut satis offerre. admittatur iudicia
et iuramentum. ut inst. e. Ergo in pluribus
testamentariis datisque ex inquisitione. hoc ne-
cessaria satisdatio locum non habet voluntaria
fit. et hic in pluribus legitimis et sine inquisitione
geminata satisdatio locum habet. et necessaria et
voluntaria in pluribus datis testamento et sine inqui-
sitione sola voluntaria locum habet. Intellige tamen quod
qui sine inquisitione datus est satisdare coge-
tur sive sit tutor: ut curator. puta si defensor
civitatis et a presule datus est pupillo. ut pu-
ta si non habeat facultates ultra quingentos
solidos. De suspectis tutoribus
Videamus. qui possint suspecti fieri et quis possit
suspectos facere. et apud quos. unde descendit
hoc crimen. que sit pena ex quibus causis operatur
hec accusatio. et quis dicatur suspectus tutor
vel curator. Est autem suspectus is qui non ex fi-
de tutoris. ut curatoris officium gerit. licet
sit dives. et licet satisdederit et iuraverit. nec enim
satisdatio. ut iuratio. malivoli propositum
mutat. Immo si est pauper. fidelis tamen est non
removendus. Item is qui nondum cepit ge-
rere. quasi suspectus. nec enim tutor vere su-
spectus potest removeri. i. non amitti. sed non infam-
abitur. sed is solus propter removebitur. qui utilitate
la ut cura quam egit: cassatus est pretiose. ager
vendito. interdicto et infamabitur si dolo id e-
git. et cum remotionis expressim decreto sit si-
gnificata. ut ff. e. l. si. Si culpa removebitur
quidem sed non infamabitur. patrono tamen parcitur
ut aut non removeatur. odio sed sine nota. Item
quoties iniuncto necessitudinis vinculo non tamen
in patrono. Descendit hoc autem crimen. i. hec
criminatio. ex l. xii. tabularum. Fit accu-
satio ista Rome apud pretorem in provinciis. apud
presides. et apud eos quibus mandavit iurisdi-
ctionem. Suspectus fit: et tu. et cura. omnis ge-
nens testamentarius. legitimus datus. et qui satis-
dedit. et iuravit. Arguere autem suspectum
tutorem potest et curatorem quicumque publica

testamentarii et inquisitione dati.

Sed de consulto gu. aut remove- bitur omnino

est. hec accusatio. nam etiam mater et auia ad
mittitur. omnis quoque mulier soleat repelli.
Contutor quoque contutorem accusabit. cum con
silio necessariorum. Impubes etiam non fit. ¶ Quod
fit per edictum est. Sed et si libertus fuit. qui fraudu
lenter gessit. ut se absentauit. ut alimenta pupil
lo decernantur. et ad prefectum remittitur. ¶ Idem
si quis redimit tutorem uel curatorem. ¶ Illud
autem notandum est. quod casualiter et sine accusatio
ne iudex suspectum potest repellere. si ei liqueat de
eius malitia. et hoc fauore pupillorum dicitur. ut ff.
eodem ¶ Item sciendum quia remoti ob dolum duo
taxat infames fiunt. Sed qui remouentur ob ne
gligentiam. desidiam segnitiem. culpam. In
hertiam ignauiam. ut fuam inopiam. neque
fiunt infames. ut C. eodem l. ult. ff. eodem l. i. § ult.

Si ulite de dando tutore uel curatore

Si causam habes cum pupillo tuo. ne actio tua pe
reat. permittetur tibi in iudicio petere: olim pro tempore tu
torem cum quo litiges qui in quam pacto litigi
o desinebat esse tutor. ¶ Sed hodie in iudicio ciui
liter ad litem possis curatorem. non tutorem.
Quippe tutor datur persone. curator alius persone uel a
lius cause ut hic. et ideo in litem dicitur de in li
tem dando. tu. subaudi sin ueterem titulum. ut
quod mox se corrigit. ut quod melius est curatorem.
Cum hoc quidem litigabis. ut puto. ut procura
torem caulit. ut forte in hoc casu necessario subiti
es parentem. uel tutor curator ue cum parento
re confligat. et hoc uidetur dici. C. eodem l. ult.

De eo qui pro tutore negotia gerit.

uel Si mater

Si mater tantum petierit tutorem filio. ut etiam pe
tierit. et quesitum: sue prediorum datum. Titiano tuebit in specialis
in decreto fuit compresso illum militis prediorum datum. uel C. eodem tit. ad
iutor fit datus contra ultima uoluntatem ma
tris. multo magis patris remouebitur. At cum in
famia. At sine infamia ¶ Voluntas enim de
functis legitima pro iure et lege seruanda est.
Cause inchoate tutor Si contra matris uoluntatem
quondam post tutelam debet assistere. tutor datus
Sed et si prouocauit illam causam debet reddere.
Instrumenta quoque pupillaria. ¶ Sed et locoquia
to pupillum adultum factum monere. ut si
bi petat curatorem. Ut cause post pubertatem

adsit tutor.

Qui uere tutor fuit. actione
tutele conuenitur. Vere curator directa utili
negotiorum gestorum. qui pro tutore uel curatore gessit utili conue
nitur. et expictur. et si credidit se tutorem esse
uel pro curatorem cum non esset. Si uero sciebat
se non esse. et gessit directa agitur ¶ Qui enim quis
sponte gessit locus est directe. ut ff. de negotiis gestis.
Tutor autem uerus et curator uere. tutele et utili
negotiorum gestorum. non conueniuntur a pupillo. uel adulto
nisi post tutelam finitam. et curam. ut C. eodem l. iiii.
Rationes in arduioso ut ff. de rationibus distrahendis l. quidam.
lis autem actionibus. tutor et curator. et consta
te officio conueniuntur. puta furti depositi. In
iurie. Nam nec socius constante societate actio
ne pro socio conuenitur. licet communi diui.
Sed nec uxor. quia licet l. aquilia sui corrupti
sine pro tutele actione. ut utili que competit. con
tra eum qui putat se tutorem esse. et directe que
competit contra eum qui sciebat se tutorem

curatorem non esse. locus est statim. ut ff. eodem Si eo.
qui pro l. i. § ii. ¶ Sed et uere tutor si pupillo
se obligauit. habet actionem contra pupillum. aut
quem illum liberet. ut ff. de contraria actione tutele l. ult.

Ubi pupilli educentur.

Pupillorum educatio
matri qui in tertiam non superin
duxit committenda est prima facie presertim. ne
mine petente eos sibi committi. ¶ Sane sunt
matrem et tutorem. et propinquos orta fuerit controuersia. re
preses delibauit. et eum qui pro minor fuit. propter suspitiam hoc
sufficientem. sinisteramque mortis et insidiarum suspitionem. et
pudicitie impuberis uiolationem. ut ff. eodem l. plurium. repe
lit et admittit ulteriorem. etiam si pater aliud dixerit. ut
ff. eodem l. ii.

De alimentis pupillo prestandis.

Qui copiam tutorum facere debet apud presidem. ut a
limenta competentia pupillo instituantur de facultati
ipsius pupilli. Nec enim tutor de suo cogitur alere.
Quid tamen si plus iusto instituit modus si subtrahitur. ut
ff. eodem l. ii. ¶ Sed ubi moderata fuerunt statuta alio
ta patrimonio in minuto. et ipsa minuentur. Nam et
eo aucto augebuntur. ut ff. eodem l. iii ¶ Quid ergo
si tutor bonitatis in uita nolunt secreta patrimonii
publicari. ut potest tenuissimum et es alienum prodit
quod taceri melius uiderim pupillo. quam presidem. et sic pupi
llum alumnde erudiri fecit. certe potest nisi plus iusto im
pendent repetere. Nec pupillus adultus factus. et pri
us hos sumptus debet recusare asserens se uitio impensis
scilicet cum membra formam posuit. et sine impendiis
eruditum. cum didicerit dialecticam. et phyloso
phiam.

Arbitrium tutele.

Diximus de tutorum constitutione: uarietate satis
dationis. Nunc uideamus de actione que tutele nomine
prodita est. et contra tutores. et contra heredes eorum.
Nam de contraria tutela. in speciali titulo agetur. infe
rius et notandum quia contra morem solitum imponitur
hic rubrica. non per genitiuum neque per ablatiuum sed per accusa
tiuum. et dicitur arbitrium tutele quale sit expo
namus subaudi et cure. ¶ Videamus itaque cui de
tur actio tutele directa ¶ In quem. ¶ Quando.
In quantum ¶ Et qualis sit actio tutele directa.
Datur pupillo quondam facto adulto. et eius heredi.
contra tutorem et eius heredem quondam. ¶ Datur
autem finito demum officio. Qui casualiter ut dictum
est in superioribus. ¶ Veniunt autem que gesta fuerunt
sed gerenda. id est omissa. ¶ Veniunt quoque restitu
ende in quibus gestio omissa est. Hoc obloquitur quod
dicitur in eam actionem rem non uenire. Sed culpa so
lummodo. id est quantum interfuit minoris eum non fu
isse absentum. C. eodem l. cum. ¶ Ea enim constitu
tio loquitur casualiter. id est in eo casu ubi inconsulte
abstentus. habetur enim ratio. dampni quoque et lu
cri. ut si inaudito tutoris minor non captauit lucrum.
Venit dolus et diligentia. culpa lata. leuis. preter
quam ubi tutor emit predia minus ydonea leui culpa.
In eo enim casu non nisi lata culpa cohercetur. ¶ Vr
guetur autem tutor olim. nomine admissi negotii
commissi uel ex ordine actio tutele. ¶ Sed si perseuera
uit tutor in administratione connexa tutele actione
eo nomine quoque conuenietur. ut C. eodem Si tutor.
Nam et at nomine eius temporis. quo non dum fu
erat tutor. si gessit postea factus tutor actione tute

le tenebitur ipse. ut ff. de neg. g. Cum. ¶ Ciuilis
est hec actio perpetualis. ipse ut C. e. tutorem. De diuisa tutela

Quattuor modis distinguitur diuisa est administratio tutele.
apud presidem seorsum. unusquisque conuenietur
pro parte. Idem si a testatore. ¶ Sane in tribus casibus
sibi. et unusquisque in solidum potest conueniri.
puta si suspectum non remouit. uel suspicionis (Si tarde remouit)
causam agendo sua sponte iura pupilli tradide-
runt. ¶ At uero si plures commune administra-
uerint. ut si diuiserint administrationem propria
auctoritate. et quem uoles potes in solidum conue-
nire et exigere. conuentus tamen tamen habebit reme-
dia. ¶ Siquidem remedium est primum i. diui-
sionis. si tempore litis contestate. contutor sit
soluendo. ¶ Ad instar fideiussorum. ut ff. de tutoribus
di. l. Siue. ¶ Habet quoque remedium. ut si pri-
tiatur se in solidum conueniri. postulet actiones sibi
cedi personales. contra collegas. et pignora uise trans-
ferri. et hoc remedium. et ante condempnationem
et postea ut cedatur sibi actio. cum et preter cessionem
licet non contra competit fideiussori competat ei
utilis suo nomine. Si tamen ita si non ex communi ge-
stu condempnatus non pro dolo condempnatus
maleficiorum enim feda communio est. ut ff.
de tutoribus. di. ¶ Et notandum est quia hoc
ordine tutores conueniuntur. primum illi qui ges- (Secundo illi qui gesserunt et heredes)
serunt. et heredes eorum. et fideiussores. ¶ Tertio nomi-
natores. De in litem iurando.

Quia tutele actio in litem iuratur dum iure iuran-
do in litem subitur. ¶ Queri potest quare titu-
lus iste hic ponitur. cum in aliis locis codicis per eque
commode poni potuit. ut in multis aliis actio-
nibus iuratur in litem. Atque forte potest ita respon-
di. quia contra tutorem in litem iuratur ubi non est
pupillo instrumenta non conficit. confectaque non exhibet.
Videamus itaque quid sit iurare in litem. A quo
defertur hoc ius iurandum. C. in. ¶ qualiter.
Quando. ¶ In quibus actionibus. et si iudex possit taxa-
re. ut id quod est iuratum minuere. et ob quam
causam iuratur. ¶ Et certe nichil aliud est in
litem iurare quam litis i. rei petite pluris extimationem
suo iure iurando declarare. nec debebit adici eo
plurisue. quam quanti res pluris est. et tanti est. ut ff. e.
l. i. ¶ Defertur autem a iudice solo. ut ff. e.
Videamus. ¶ Soli domino litis datur sed non
omni. quia non impuberi. et non datur ei qui pro
domino. i. tutori. et curatori. Si tamen uelit in li-
tem iurare admittuntur sed non coguntur.
Secus in sacramento calumpnie. in sacramento
expensarum. et in eo iure iurando quod pro lite deciden-
da deferuntur. ¶ Hec enim iuramenta subire
compelluntur. ¶ Plane licet impubes non admit-
tatur. adolescens admittitur. ut ff. e. l. Vide.
Videamus qualiter iuretur. iuratur ita rem
sibi fuisse tanti. taxabit tamen iudex. Sed hodie
non fit taxatio post ius iurandum licet olim. et postea
taxabatur. et quod erat durius etiam quod erat iuratum
non minuebatur. Iuratur in actionibus in rem ad ex-
hibendum. In arbitrariis. et in actionibus bone fidei.
Sed in actionibus stricti iuris non iuratur nisi forte ubi
iudex rem forte que perit sua solertia extimare

non potest. ut ff. e. l. iii. ¶ Tenentur autem ob
dolum. non ob culpam. nisi contra tutorem. ut
C. e. l. iii. ¶ Vel nisi forte ubi res aliter ex-
stimari non potest. De heredibus tutorum et curatorum.

Singulari iure heredes non tenentur de leui culpa
tutorum. nisi in tribus casibus. post litem contestatam
uel nisi gratis sit pretiatum. uel nisi cum dampnum
pupilli lucrum sit eorum. ¶ Item in fidelibus ma-
gistratuum i. nominatorum. Sane de sua propria
culpa etiam leui tutorum heredes tenebuntur si
uel noua pupilli negotia siue uetera cum sint in-
choata heredes masculi ex necessitate consumma-
uerint. Si tutor non gessit.

Etiam si tutor uerus non gessit tenetur. arguitur
enim de non gestis et in commissis culpe ratio eque
iure tenet. ¶ Plane putatiuus i. qui putat se
tutorem et non est. non tenetur nisi gessit. et tenetur
utili tutele actione. et actione protutele. De usuris pu-
pillaribus.

Quia multipliciter usure
ueniunt in actione tutele de his audiamus. V-
surarum tria genera sunt. ut puta. alie sunt maxime
i. centesime. ¶ In actione tutele. alie dicuntur pu-
pillares. alie legitime i. ex more regionis curren-
tes. ¶ Centesime ueniunt in tribus casibus. Si
tutor conuertit in suos usus. Si iudex precepit
ut deponeret. et neglexit sed in quattuor casibus
pupillares i. medie usure prestantur. Si falso
negauit apud se pecuniam esse. Si moram depositi-
onis fecerit. et non interueniente iudicis prece-
pto. Ut fenerando imposuit pupillis necessitatem
accipiendi mutuam pecuniam ab ydonea sua ex-
petenda. Si a debitoribus pupilli. tutor quadrimen-
tres centesimas. ut ff. de adm. tu. l. Tutor
qui. et ibidem. De fideiussoribus tutorum seu curato-

Tutoris fideiussorem et curatoris
heredem etiam tutore dimisso iure ueteri primo
potest conueniri in solidum nisi fideiussor accep-
tus sit in solidum quando a reo principali suam non pos-
sit. ¶ Sed hodie non fiat nec pignoris pos-
sessorem nisi primum regulariter excussis de-
bitorem. De contrario iudicio tutele.

Audiuimus supra de directo tutele et cetera iu-
dicio. Nunc audiamus de contrario. ¶ Contra-
rio locus est. et si directo pupillus non commo-
uit. puta si sciens amplius in rem suam tutorem
erogatum. propter directo agendo non putauit.
tamen olim tutor contrario tutele iudicio ex-
poris conuenire. ut ff. e. l. ult. ¶ Finita tu-
ta tutela cuiuscunque regulariter. contrarium tutele iu-
dicium. et contrarium utile negotiorum gestorum. datur quon-
dam tutori et curatori etiam remoto. ¶ Datur
quoque protutori et procuratori. pupilli puberis furiosi pro-
digi. item ut heredibus contra predictos et predictorum
heredes. ¶ Datur autem de eo quod pu-
pillo uel in rem eius impensum est in tutela. et
antea et postea. ab auctoris uide. si quid solutum
est. ut ff. e. l. pe. ¶ Venit in hoc iudi-
tium usura quoque quo usque tutori quod impendent resti-
tuatur. non opposita compensatione. uel reproba-
ta tutore non acquiescente. id tamen quod bene
gessit et diligenter et si aduersum habuit euentum.

uenditi et iudicium usura. quousque tutori q(uod) i(m)pend(it)
restituatur. n(on) opposita co(m)pe(n)satione. ubi in p(r)ima
tutore n(on) acquiescente. totu(m) q(uod) h(abe)re desiit ?
diligit. ? si aduisu(m) h(abe)ri (con)tutu. ¶ Et ideo
obligatu(m) tutore(m). t(ame)n curatore(m). ? cu(m) qua(m) sol-
uat liberatur. ut ff. e. l. ult. ¶ Et ueni(t) ? i(n) h(oc)
iudicium ? id q(uod) pat(er) pupilli tutori d(e)buit. pu-
tau(it) tutor distulat exige(re) p(ro)p(ter) utilitate(m)
pupilli. De auctoritate p(re)standa.

Videamus itaq(ue) q(uo)s sit auctoritate(m) p(re)stare. q(ua)l(ite)r opor-
teat eu(m) e(ss)e. q(uo)d auctoritate(m) d(e)b(et) p(re)stare. i(n) quib(us) cau-
sis necessaria sit. in q(ui)b(us) n(on). auctoritate(m) p(re)stare
nec aliud e(st). q(uam) ea(m) patie(n)te(m) (con)firmare q(uod) ag(itur). ¶ Opo(r)-
tet tutore(m) auctoritate(m) p(re)bente(m) ¶ audie(n)te(m) loq(ue)n-
te(m) n(on) nu(n)tiu(m). s(ed) s(er)mone(m). ut ff. e. l. i. ? ii. ¶ Opo(r)-
tet et e(ss)e intellige(n)te(m). i(d est) mente(m) p(re)sente(m). ? n(on) lis
tutis iudice(m). lic(et) corp(or)e ad e(ss)e. oport(et) ? eu(m) e(ss)e
corp(or)e p(re)sente(m). ? i(n) ego(tio). Inp(ro)p(ri)a u(er)o ratio(n)is
auctoritas p(er) ep(isto)lam. ? n(on) mox i(n) c(on)t(ra)c(tu). lic(et) rati-
habitio solat res tract(at). necessaria e(st) tutoris
auctoritas ubi pupillus se debet obligare ? (con)dic(ionem)
sua(m) g(ra)uare. n(on) ualet. ut i(n) alienatio(n)e i(m)mobilia
¶ In manumissio(n)e. Porro melior(em) (con)dic(ionem) sua(m)
reddere p(otest). i(n) sui tu(tela). p(ro)p(ter) q(uod) q(ui) h(er)editate(m) lucro-
sissima(m) sin(e) tutore adire n(on) pot(est). ne occasio(n)e
¶ supra ab(u)na lucrosa. sepissime adiret dap-
nosa(m). n(ec) i(n) iudicio stare pot(est) pupillus sin(e) tutor(e). ? i(m)-
pub(es) sin(e) curatore. Ex contrario (con)mon(i)ti(on)e p(rae)m(issa) mi-
nor agere pot(est). ¶ matrimonii uiolati iniu-
ria(m) potius p(er)seq(ui). ? ic(ti)m(onem) nullius maioris accusari. In(ter)-
pe(c)ta q(uo)q(ue) etatis uenia. expiri potest (con)ueniri.
ut c. e. d(e) appellat(ionibus). l. Si actor. ¶ Q(uo)d si plu(re)s
fuerint tutores. si non ex re agit(ur). uni auctoritas suf-
fic(it). si diuisi su(n)t regi(onibus) ? re(gi)onib(us) ss auctoritate(m)
debet p(re)stare. s(ed) t(ame)n u(bi) n(on) res q(ue) ag(itur) ipsi tutele
solo(m) fac(ie)t. ut puta si pupillus in arroga-
tio(n)e se dare (con)sidat. t(un)c n(on) o(mne)s o(mn)i(n)o (con)sentire
debent. ut c. l. ult. Quando tutores. t(er)mi(nentur) ?

Tutores desinunt e(ss)e tutores puberate(m). q(uam) ex i(n)-
honesta corp(or)is inspectione p(ro)bat(ur). s(ed) ex a(n)nor(um) n(ume)ro
i(n) masc(ulis). q(uo)d. ¶ Curatores desinunt e(ss)e curatores. ad-
ueniente iuuentute. desinit q(uo)q(ue) remotio(n)e. d(e) q(ua) di-
c(en)d(u)m e(st) p(ost). De auctore seu curatore. a tutore p(...)

Si tutor curatorue abest uolu(n)tate ex p(er)a utili-
tate. n(on) tutore(m) n(on) curatore(m) ordinare d(e)b(et)
... fit p(er) publica(m) absentia(m). s(ed) auctore(m) uel tu(tore)m
p(er)icl(o) (con)stitue(n)d(u)m i(n) p(ro)p(ri)o tenetur. De excusationib(us)

Expeditum in sup(er)iorib(us). qualit(er) tuto(r) et tutorib(us) cur(atoribus)
res remouea(n)tur. q(ui) suspecti re(pro)bat(i). Ne-
uideam(us) q(ua)l(ite)r excus(ari) q(uo)d tutui uideri. Vide-
am(us) itaq(ue) q(uo)d sit excusatio. quib(us) (com)petat. i(n)fra q(uo)d
t(em)p(u)s. Ex q(ui)b(us) c(aus)is admittat(ur) excusatio. Ex-
cusatio e(st) alle(gatio) iuste c(aus)e allegatio ob q(ua)m aliq(uis) n(on)
d(e)b(et) ad subeundu(m) tutela(m) u(e)l cura(m). Excu-
satio n(on) appl(ic)a(ta). n(on) u(bi) forte allegata excusatio
sit reprobata p(er) sent(enti)am. ut c. e. ¶ Porro a
muneribus publicis app(e)ll(a)tio facienda e(st) ab i(n)i-
tio. excusat se q(ui)s q(ui) ... noiat(ur). S(ed) ? si r(e)gu(lariter) gere(re)
cep(er)it ¶ Non t(ame)n p(er) libellos excuso fit. u(t) ff.
e. Excusa. ¶ Fit aut(em) excuso eius q(uo)d p(ro)fes-
sio(n)e(m) i(n)fra l. dies. ? i(n)f(ra) iiii. m(en)ses a(n)c(e)d(i)t e(n)umerari. (com)-
putantis i(n) h(i)s i(n) ... l. dieb(us). q(uo)d l. dies (com)putant(ur)

tantur. ex quo cognouerit. tutores. cura-
tores ue se datos. ? hoc ita si ita habitant
intra centesimum lapidem. ab eo loco
ubi sunt dati. sin u(er)o ultra. p(er) singula. xx. m(ilia). da-
buntur singuli dies. hoc q(ue). adiectio. u(e)l
xx. dierum. q(uo)d t(ame)n ita intelligi debet. ut
in ulti(m)o posito. plures dies qua(m). l. dies ex-
posuit. pauciores minime. ¶ Allegatur
aut(em) excusatio multis ex c(aus)is. Et ece imp(ri)-
mis p(ro)p(ter) lib(er)os. Si quis. enim. iii. liberos ro-
me h(abe)t. inde se excusat. in italia. iiii. in p(ro)-
uinciis. v. a tutelis p(er)sonarum extraneoru(m)
non suoru(m). aliorum filior(um). ut ff. e. Amu-
cissimos. ¶ Prosunt autem ? libi fi(lii). i(d est)
nepotes ex filio. non ex filia. nam i(lli) ut om(n)i(s)
in locum h(ab)et. i(d est) patres sui succedant. ¶ Prode-
runt aut(em) libi naturales. qui sunt legitti-
mi. i(d est) in potestate constituti. in adoptio(n)e(m)
dati no(n) t(ame)n accepti ? precipue simul(iter) p(ro)de-
r(un)t t(ame)n o(mn)is ita excusant. sunt etiam mortu-
i minime. n(isi) si quis in acie belli occiderit. hi
enim quia p(ro) gl(ori)am uiu(er)e intelliguntur ? si fe-
mine fuerint excusationem p(re)bet. ¶ Tres-
numerus tantum non affectatu(m) tutelaru(m)
prebet excusationem. ¶ Affectatu(m) d(icitu)r ca-
uet quam noua tutela si semestre temp(us)
fuerit. ut iuri. ut ff. e. Si t(ame)n res affec-
tata non solet enim honerosa e(ss)e. i(n)tellig(itu)r
t(ame)n ? una tutela ut sit negotiosa excusat.
ut ff. e. Si il(lis). ¶ Item t(ame)n tres tutele censen-
tur. si ? tria fuerint diuisa patrimonia. Non
enim diuisitas p(er)sonarum. ut fr(atru)m plurium
ue bona. habi(tu)orum tres tutelas facit. s(ed) di-
uersitas patrimoniorum. ¶ Item ammini(stra)-
tio fiscal(is). excusat. ¶ Potestas quoq(ue) pub-
lica. ¶ S(ed) ? p(ro)p(ter) utilitatem publicam. ab-
sentiam. p. priuata enim exca(usatio) absentur ?
terum accedens suo periclo (con)stituere debet
reus(que). tutor. de absentia publica anno
uacabit. ? ad noua(m) tutelam uocatur. s(ed)
ad ue(n)tem mox reddire debebit. ¶ Item si
litem de omnib(us). bonis. quis cum pupillo
h(abe)t. ut d(e) parte magna. abesse se tutela ex-
cusat. ¶ Paupertas quoq(ue) qua quis. ut sibi
uix sufficiat prebet excusationem. ¶ Vali-
tudo q(uo)q(ue) aduersa. S(ed) ? (con)inimicie habite. c(on)-
parte capitales. s(ed) n(on) reconciliatio. n(on) i(n)t(er)-
uenit excusant. ¶ Item si quis a patre
pupillor(um) de statu controuersia passus
e(st) excusatur. ¶ Etas quoq(ue) septuaginta
annor(um) excusat. quia in ea etate labor e(st)
c(on)t(ra)r(iu)s. rectum ? uerbositas temporis acti
professores quoq(ue) liberalium disciplinaru(m)
? p(er)sonarum sac(er)d(otu)m iuris excusantur. ¶ S(ed) ? qui
fuit tutor adolescentem se excusabit
nisi fit ipsi libertus. ut c. e. ¶ Mantus q(ui)
his se immiscuerit. s(ed) hiis se excusabitur. S(ed) ?
re tutor ingenuus. ut p(ro)ingenuo habi(tu)s. Lo-
dus. i(d est) natalib(us) restitutus. si tutor. sui s(er)ua-
tus libertino no(n) h(ab)eri ius annulor(um) excusa-
bitur. ut c. e. Excusa. ¶ S(ed) ? si exigis
tributum te excusabis. ut c. e. Excusa. ¶ Si

lemmari quoque sitius excusabis. ¶ Sed et si
fuerit patrimonium, colore non fiscat. ¶ Si
fuerit illi exulis ab decurio tenet excusabis
¶ Urbiarios quoque pistoribus excusatio datur
v. ff. e. Iuris. l. ult. Cetera abhis ac repelli
tur. ac. compelluntur. Si ex falsis allegatio
Si ex falsis allegationibus nihil excusatum sit.
quis excusationem meruit excusatio esse
sabit. ¶ Sciat tutorum falsis instrumen
tis obtentum licet liberas. ob falsamentum pro
batum non tueretur. ¶ Sed et veris allega
tionibus quis excusatus incompetenti. ut absen
te adversa parte. eisque qui etiam et volebant
et debebant defendere non erit excusatus
pronuntiat. tutor potius ambitione qua
iuris ratione excusat se ut simulare est
puta dixit se non cepisse gerere. cum tamen iam
gerere cepit et non primus meruit excusa
ri si debit corporibus. v. C. e. l. i. ii. et ult.
Si rei. p. ca. Si tutor rei. p. cum abierit.
absuitur es ad tempus te excusare debuisti
nec obstringaris nomine temporis medii. quod si
permisisti eo primum excuso. quia gessisti per ea con
uenieris. De excusatione ueteranorum.
Qui honestam. ut causariam missionem meruit
et quietam fact est. et integram famam retinet
et privilegia consistit habebit ex parte vacatio
nem munerum personalium nec in metallum da
bitur nec in opus metalli. nec bestiis obicietur
nec fustibus cedetur. ¶ Sed et si compulsus for
te filii conuectarii tutelam accepit uoca
tus ad aliam post tum. filii non conuectarii tute
excusabit. De numero liberorum se excusat.
Numero liberorum legibus perfectorum
gaudens. si et si aliorum legittimorum te tutorem esse
falso si asseueraveris non excusabis. v. ff. e. quod
testatur. De morbo.
Tres tutelas habens non defunctorum fuit
non affectatas a quarta excusabis. finito autem
officio. si non est nominatio tutele. ut ante fit
adhuc reddita. ¶ Sane imperfecte cautum
omnis spes licet primere. veluti si quis habeat
duos filios. et duas tutelas cura sue excusa
tionem non prebebit. De etate.
Sicut dictum est maior annis septuaginta
devocatur ad tutelam ut curam suorum eam
susceptis suorum se excusare. sollempniter tamen
potest. De numero tutelarum.
Liminibus utriusque corpore. ut casso. uult. ut fur
ens furiosus propria ualitudine tentus non
tantum ante dum suscepta tutela. ut etiam
sed et suscepta potest tutela. ut etiam. se ex
cusare. forte et ipso ut. De curatore furiosi.
Audiuimus est de tutoribus qui dantur et prodigi.
impuberibus et curatoribus qui tutoribus dantur
puberibus usque ad xxv. annum. et quia furiosi et
prodigi qui non sunt pupillis absimiles
curatores accipiunt. videamus de curatoribus
furiosi et prodigi. Furiosis et prodigis le
gittimum si qui eis fuerit. primo dabuntur
ut filii patri et pater filio. his deficientibus. ut
quia nullos habent. ut minus idoneos exrinen
tibus solet. Ideo dixi solet quia plerumque ple
rumque furorem fingunt. ut munera e
uilia uitent. v. ff. e. dabuntur. aut extra
nei. ubi non sunt. neque testamentarii. neque le
gittimi ut dictum est. intueniente. presi
de et preside. tunc per provincias quoque in provin
ciis rome apud prefectum. v. vocatisque in
tuibus se omnia faciunt que pertinent. utilita
tem omnium qui crediderint utilia
¶ hodie tamen generaliter ab omnibus tutoribus et curatoribus
hoc iusiurandum prestari debet. ¶ Quatuor s
pecialia sunt in curatore furiosi. et prodigi
quia maiori datur. et quia tutor ex lege si
ne omni satisdatione primo uenit. et quia quod
ex inquisitione primo uenit. et quia quod ex inq
sitione datus. quam satisdat. et quia adulto eum
est constante officio agi potest. ¶ Item si successio
per procuratorem furioso quesita. ab eodem san
cto compote repudiatur. velud a pupillo
et si furiosus in furore dies suos finierit succes
sionem licet aliud sit in pupillo ad hereditatem
suum non transmittit. De prediis et aliis
rebus minorum sine decreto non alienandis. Lo
Quamvis et reb. minor. sin. decreto non alienandis. lo.
quitur pedia minorum. alienari non posse
sine decreto. Ille specialem titulum adnectamus de
prediis minorum et rebus aliis alienandis. ut ob
ligandis sine decreto. Videamus itaque qua
liter singula verba huius tituli debeant intelligi
et qua iuris constitutione sit prohibita hec alie
natio ut obligatio. et quomodo tamen preceptum fit ad
unisia et de cessante sit nulla et quale oportent
esse decretum ¶ dicit divus Severus. theophi
lo et clemente consulibus ¶ Interdicto vobis tuto
res. ut curatores predia rustica ut suburbana
vendere. nisi in concessis casibus. quos in seq
uentis tituli expositione notabimus. et sine
decreto ¶ quod si forte es alienum erit tamen non
ex rebus ceteris non possit exsolui. tunc pretor ut
alius uidere adeatur qui estimabit quid debeat
et possunt alienari et obligari manente tamen ac
tione pupillo et adulto. si potest probare
obreptum fuisse pretori ¶ hec autem actio est
gemina et personalis contra tutorem et curatorem
interim. ut. ff. e. l. i. et l. magis. ¶ Predia uero
minor sine tutore et curatore et curatores. ut
tutor curatorue sine minore. ut utrique in
simul si vendiderit minorum predia rustica
ut suburbana venditio tamen sine decreto facta
ualebit. Idem si creditor vendiderit. quod cum
nore causa habuit. porro si a decessore pignus
cepit. venditio ab eo facta merito non tenebit
sed in integrum restitutio locum habet. ¶ hodie nec ur
bana. sed nec res mobiles per constantinum ex
ceptis istis que si seruantur non seruantur. ¶ Predia
autem minorum forte accipe. non solum ea quorum no
mine directa in rebus competit vindicatio. l. quod
ut domini sunt minoris. sed et que utiliter sint
minorum ut vectigalia superficie. emphyteo
sis minorum debemus intelligi. et eorum qui ut minores
res habentur. ut furiosi et prodigi. v. ff. e. Si per
dia ¶ Sed nec etsi situata sit lex falsa ut ad pe
stifera. minorum prestata predia sine decreto alie-

rari ut obligari poterit. ff. e. Si fund. A
lienationis verbo etiam hic significatur quod
titulo fit alienatio sive venditio. permu
tatio. datio. sive in solutum datio. sub
venditione facta alienatio sine decreto fa
ctam teneri, nisi per rescriptum principis. Denique
et iuniis duobus casibus minor si fuerit lapsus
et intervenerit, per re restituitur. Hic secus
sit in eisdem facta per iudicem solutione. Si
nullo modo et obligatione vacatur. ¶ Est prohi
bita alienatio oratione divi Severi et au
ctoritate, l. q. quamvis et Theophilo et cle
mente consulibus, excluente decreto. Oratio ut
ut eo non utiliter interposito. nec alienatio. nec
obligatio tenet ex ordine eo imposito quia re
vera. Nec enim ut divinis in donatione simpliciter
Set et si decretum fuerit obreptione datum in
petitum, i. non ut oportet datum vel ostendi
dicendum itaque nobis est qualiter debeat imperari
et indulgentia et iudex ordinarius debet adire
et ab eo tamen debet probari. Sit forte aliud in
bonis pupilli. Nec in nummis. nec in alia que
... nec in rebus aliis mobilibus. unde es alie
num non modicum et usuris excrescens. posset
exsolvi. hereditas antiqua distrahendum non potest
ff. e. Magis. ¶ Set notandum quod nihil ob es a
lienum decretum debet dari. Si tutor et cura
tor vel alia pecunia se expectare reddere pro
se emere allegetur. ff. e. Magis. et C. e.
obes. ¶ Item ubi invenitur necessaria ad a
lienandum pecunia iudex debebit inquirere. quod
sint minoris minus utilia et ea alienari debebit
permittere. ¶ Set si obligationem precia de
bita posset invenire. potius debet permittere
obligationem quam alienationem. ¶ Et si pre
tor concedit credere debet pure. non subalter
natione. ¶ Et notandum est quia senatus
prohibet superiorum rerum alienationes et obli
gationes. ita prohibet ne etiam in emphyteosim
usumfructum alienare constituat servitutem imponat. hec
enim omnia illo clauduntur alienationis. ¶ Quod
si tutor curator pecunia minoris furiosi pro
digi de suo alienavit sine decreto ut eo utiliter
imposito minor revocabit omnia. non alienavit
minor successit. ut si minor quondam
factus maior longo tempore siluerit. Ut ex
post facto tacite confirmaverit. quod omnia qualiter se
habeant in sequentibus titulis ubi exponitur. Porro si
revocat minor. furiosus prodigus precium
restituere debet precium sit locupletior
ff. C. e. ult. Quando decreto opus non est.

Omni modo aliquando valet venditionem revelari
alienationem prediorum minorum et personarum similium
sine decreto. Nec illos casus ponamus et sic dica
mus quando decreto opus non est. et certe in x. ca
sibus alienatio sine decreto facta valet. ¶ Pri
mo valebit si ex causa concessit adimittat. ut per
sidat decreti principalis concessio accedit
Item si testator in ultima voluntate ut
alienet cavit. ¶ Item si pater minoris ven
didit rem et non tradidit. et sic obiit et pupillus
ei succedens debebit tradere et dominium hoc et
casu et transferatur sine decreto. ¶ Item et contra si
pater pupilli predium emerit. et convenerat cum
venditore. ut si minor vellet ei reddere precium
restituatur ei predium. et minor pater
ei succedens ei et debebit. et poterit restituere
predium sine decreto. ¶ Item tutor et cura
tor sine decreto vendere potest ea que servando
perierunt. ut poma putrescentia. vestimenta
detrita et animalia superflua. ¶ Item provocatus
minor. non provocatus alienabit. ¶ Item
si ex pecunia alterius pupilli alii pupillo res empta
fuerit cuius pecunia fuit empta et sine decreto erit
obligata. ¶ Item pignus iudiciale. ut et pro
curat in minore sine decreto ante captum.
Item si pupillus sine decreto fuit condempnatus
ut etc. et iubente iudice vendit alienabit. ff.
e. Si et si. ¶ Item pro exercicio litis mino
ris tutor vel curator sine decreto rem immo
bilem poterit obligare. C. de administratione
tutorum l. ult. Siquis rem minoris ex igno

Prediu minoris [illegible] sine decreto comparavit.
[illegible] facta alienatio multis modis confir
matur. ¶ Quippe si minor ut dictum est
alienanti successit confirmatur. ¶ Item
si ex post facto maior factus confirmaverit. ut si in
vertit ... nichil habeo factum venditionem
permittere puta maior factus precium non dum
solutum petierit. ¶ Silentio quoque post minorem
etatem habito. minor quondam factus ma
ior temporis prescriptione submovebitur. ut x. ut xx.
ut v. annorum. x. inter presentes. xx. inter absen
tes. ¶ Ubi extraneus quicumque predium mino
ris vendiderit. tamquam suum vendidit. Hic nota
bile et mirabile sit tribus rationibus. quia non
videtur titulus est l. q. prodest. et quod ubi lex in
hibet alienationem et usucapionem et prescriptionem de
bet inhibere. et quia predium filii aperte minoris
videtur possessor non prescribitur nisi xxx. annis. Set
hodie non ius suum putaverit. ¶ Forte excipitur
tutor et curator. eius quoque heres speciali ratione ut
his vendidit et bona fide emptor non posset
usucapere ut prescribere. et post minoris etatem
x. ut xx. annis. [illegible] xxx. et hec per totum
sub hoc titulo Si maior factus sine decreto facta

Ratihabitione confirmatur alienatio. Ut
quinque annorum silentio. hec si minor sine
tutore et curatore vendiderit. ut tutor ut
curator sine minore. ut utique tradiderit mi
noris predium. et tamquam minoris vendidit
locus est inquam v. annorum prescriptioni
hec enim differentia est inter hunc titulum et sup
eriorem. quia in superiori titulo exponitur. ubi
minoris predium ab extraneo. ut ut extraneo
sit venditum. hoc autem in titulo dicitur. si pos
tum minoris venditum est tamquam minoris. sive
a minore solo. sive a tutore vel curatore solo
sive ab utroque. ¶ Secus si donaverit simpliciter
i. non in donatione. per rescriptum principis eorum in casu
non confirmatur tempore donatio. sed inter con
i. x. ut xx. annorum silentio. ¶ Hoc quod minui
verbis legis inherentes signo dicunt hic lo
cum tantum in illis minoribus. qui tutelam

[illegible]

ut curam habent. ut ueniam etatis impetrauerunt. Sed ego puto de omnibus minoribus intelligendum siue tutorem curatorem ue habent. ut non forte. et si impuberes fuerint. ut pupilli. quamuis soli indixerunt uel tutori uel curatori quam autoritate. Dominus

Non tamen tutor et curator conueniuntur heredes. magistratus. Item conueniuntur actione tutele. sed non magistratus s. minoris. i. tutor et curator nominatores. Sane actio nominatur. in magistratus maiores. i. eos qui tamen. tu. et cu. puta in pretorem prefectum. proconsulem presulem. presides. sed necesse ordine ordine subsidiaria tenetur. nec magistratum nominatorem. ut pro tutos fideiussores. ¶ Conueniuntur magistratus nominatores minores. i. eorum heredes actione subsidiaria in factum uel utili tutele. Nam eadem actio que redditur in tutores ea tenetur in magistratus et eorum heredes. v. ff. e. l. conueniuntur autem sui muneris idoneos tutores et curatores dederunt. i. tamdiu nominauerunt siue inutiles cum curauerunt. Sane heredes magistratuum. sicut heredes non tutorum et curatorum non tenentur. nisi de dolo et lata culpa defuncti tutoris curatoris magistratus defuncti. i. si heredes magistratuum. nec tutorum nec curatorum tenentur de leui culpa defuncti nisi in his supra positis casibus. ¶ Conueniuntur tutores porro ordine tali. primo conueniuntur tutores qui gesserunt. et heredes eorum et fideiussores eorum. ¶ Secundo loco illi qui non gesserunt et eorum heredes et fideiussores. Atu. et cu. loco ultimo conueniuntur magistratus nominatores et sicut dictum est et eorum heredes et fideiussores curatoribus et curatoribus tamen magistratibus pro indempnitate administrationis. v. c. e. l. i. ¶ Et notandum quia aliquando prius conueniuntur magistratus quam tu. et cu. v. ff. de curatoribus distrahendis. l. i. § ille. Quarto loco conueniuntur scribe. v. c. e. l. ult. Quinto estimatores patrimonii. v. ff. e. l. i. Explicit l. de. Incipit secundus de fugitiuis seruis et mancipiis ciuitatum. et artificibus ciuitatum ad diuiso [?] deputatis et ad rem priuatam l. do. pertinentibus.

Superiori libro de administratione tutorum et curatorum legitur suos minores fugiat per dissolutam disciplinam. atque per se sciam [?] et incuriam tutorum et curatorum. ideo non incompetenter de seruis fugitiuis apponitur. et quia serui dominica quoque. i. fiscales et ad rem priuatam pertinentes. ut serui priuati [?] fugiunt. ideo his audiamus de quibus liberis priuatorum et reipublice fugientibus ... ut alibi diximus in superioribus diximus de actione tutele que oritur ex quasi contractu. Et quia relicta quasi petuntur actione ex testamento que similiter et ex quasi contractu nascitur. in hoc. vi. libro de relictis enodamus. Et quia relicta alia uniuersalia sunt. ut hereditates. alia sunt singularia ut legata et fideicommissa constat quod uniuersalia relicta sunt digniora quam singularia prius de hereditatibus audiamus. et quia hereditates deferuntur aut ex testamento aut ab intestato. et testamentarie successiones digniores sunt quam legittime primo de testamentariis et sic de testamentis uideamus. Sed quia et iure communi et iure singulari consistunt testamenta. ut militum. et de his primo loquamur. et quia ex testamento hodie et ab intestato. ut olim conferre debeant de collationibus mentio habebitur. ¶ Et quia conferre non tantum liberi qui succedunt iure ciuili. sed et qui iure pretorio succedunt. ut per bonorum. pos. audiamus de bonorum. pos. audiamus et quia non tantum ingenuorum sed et libertorum successio debetur. tam ex testamento. et ab intestato et ipsi se sepe subtrahunt per fugam. ut eorum nobis debita successione priuemur. et eorum obsequiis que non debent. in non faciendo. et de his in seruis. et quia hoc tantum fit per furtum primum de furtis agamus. et consequenter de seruo corrupto. Et quia excellentissimum est damnum furtum licet innominatum quod seruus facit. cum se ipsum domino fugiendo subripit. de fugitiuis dicamus. furatur enim se ipsum domino fugiendo seruus fugitiuus sicque furtum facit. v. c. de his qui ad ecclesias confugiunt. l. ult. et c. e. l. i. ¶ Videamus itaque quid sit seruus fugitiuus et secundo que pena ei imponatur et eius susceptori et iudici non inquirenti rei qui apud se et cuius cubilia non patitur requisitionem fieri. ¶ Seruus fugitiuus est qui ea mente a domino recedit ne amplius ad eum redeat. licet mutato consilio ad eum redeat. ¶ Erro qui pusillus fugitiuus dicitur est ille qui rebus consumptis inter nugationes tandem licet seruus ad dominum redit. et fugitiuus contrario dicitur magnus erro. Duplex pena imponitur seruo fugitiuo. prima est quia cum ipse est furtiua res antequam possit usucapi. ante purgationem uitii sed nec ipse met potest longo tempore se ipsum prescribere. i. sibi uel libertatem. ut libertatis possessionem comparare: quia in fuga mala moratur fide in libertate. v. c. de prescriptione. que sit pro libertate. l. i. ¶ Secunda erat pena quia in metallo debebat. ut pede amputato debilitabatur. si ad barbaricum proficiscebatur. ¶ Sed hodie profecto nec moritur. nec membrum absciditur. sed a ea fugatur. ¶ Et quod etiam licet nunc non est ea pena iniungitur: quod ipsum domestica fugitiuum debet restituere et alium eque bonum dare. ut. xx. sol. si seruus fugitiuus fuerit priuate persone. ¶ Est autem recipere seruum fugitiuum abscondendo celare in suo ut in alieno agro. ¶ Si uero a hominum rei. priuato non. hominum quis recepit seruum et reclamauit. ipsum debebit restituere et alium eque bonum dare ut. xx. sol. prout uoluerit. et pena. xii. sol. Si uero quis occultauerit seruum fiscalem. xii. libras argenti debebit fisco dare et ipsum reddere: et quia lex non amat. de. xx. sol. ut de alio eque bono. nec ego amo. Sufficit enim. xii. librarum argenti multa. ¶ Et est notandum quod receptori. si hoc. in. xx. restituerit senator et penam remittit. v. ff. de fugi. l. i. hoc tamen intelligo si ab sira